

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2020 m. liepa–rugpjūtis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 235 straipsnio 4 dalies taikymas	4
<i>Dėl atsakomybės, nesant teisinio aiškumo, perkėlimo negalimumo susijusiam asmeniui</i>	4
ANK 635 straipsnio 3 dalies taikymas	5
<i>Dėl esminių proceso teisės pažeidimų</i>	5
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	6
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	6
BK 2 straipsnio 6 dalies taikymas	6
<i>Dėl draudimo persekioti ir bausti už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą (non bis in idem)</i>	6
BK 132 straipsnio 3 dalies taikymas	8
<i>Dėl neatsargaus gyvybės atėmimo pažeidžiant teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles</i>	8
BK 132 straipsnio 3 dalies taikymas	10
<i>Dėl kazuso</i>	10
BK 181 straipsnio 1 dalies taikymas	11
<i>Dėl turto prievartavimo dalyko</i>	11
BK 200 straipsnio 1 dalies taikymas	12
<i>Dėl specialiojo subjekto požymio</i>	12
BK 312 straipsnio 2 dalies taikymas	14
<i>Dėl BK 312 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymio „kita viešosios pagarbos vieta“</i>	14
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	16
BPK 20 straipsnio nuostatų laikymasis	16
<i>Dėl asmens atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 39^l straipsnį parodymų vertinimo</i>	16
BPK 109 straipsnio nuostatų laikymasis	17
<i>Dėl teismo pareigos tinkamai nustatyti civilinį atsakovą</i>	17
BPK 159 straipsnio nuostatų laikymasis	18
<i>Dėl būtinybės ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje nustatyti leistinų atlikti nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų apimtį</i>	18
BPK 305, 320 straipsnių nuostatų laikymasis	19
<i>Dėl apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiui keliamų reikalavimų</i>	19
III. CIVILINĖS BYLOS	21
Daiktinė teisė	21
<i>Dėl nuostolių atlyginimo dėl servituto</i>	21
Sutarčių teisė	22
<i>Dėl individualiai aptartų vartojimo sutarčių sąlygų</i>	22
<i>Dėl atsakomybės už papildomas krovinio transportavimo išlaidas, kai krovinyje buvo gabenamas nesilaikant eismo saugumo reikalavimų</i>	23
<i>Dėl nuomininko teisės į išnuomoto valstybės ar savivaldybės turto pagerinimo išlaidų atlyginimą</i>	24
Civilinio proceso teisė	26
<i>Dėl užsienio teismo sprendimo dėl išlaikymo pripažinimo ir vykdymo</i>	26
Intelektinė nuosavybė	27
<i>Dėl suklaidinimo galimybės vertinimo, kai sutampa silpną skiriamąjį požymį turintis prekių ženklų elementas</i>	27
Civilinė atsakomybė	28
<i>Dėl valstybės civilinės atsakomybės už operatyvinės veiklos (kriminalinės žvalgybos) subjektų, ikiteisminio tyrimo institucijų, prokuratūros ir teismo neteisėtus veiksmus</i>	28
<i>Dėl civilinės atsakomybės taikymo pažeidus pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai</i>	29
Viešieji pirkimai	31
<i>Dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo teisėtumo</i>	31
<i>Dėl kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą</i>	32
<i>Dėl tiekėjo patirties kaip ekonominio naudingumo vertinimo kriterijaus bei pirkimo sutarties vykdymo kontrolės</i>	34

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 235 straipsnio 4 dalies taikymas

Dėl atsakomybės, nesant teisinio aiškumo, perkėlimo negalimumo susijusiam asmeniui

Šioje administracinio nusižengimo byloje asmuo patrauktas administracinėn atsakomybėn pagal ANK 235 straipsnio 4 dalį. Vienas iš pažeidimų, be kita ko, buvo tai, kad UAB „V“ priklausančioje teritorijoje buvo iškasti du kasiniai, nesilaikant sklypo pietinėje dalyje nustatytos 50 m pločio apsauginių želdinių zonos, kurios įrengimo įgyvendinimas turėjo būti atliktas iki 2016 m. lapkričio 1 d., kaip nustatyta Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimo (toliau – ir Leidimas, TIPK leidimas) Aplinkosaugos veiksmų plane, Leidimo sąlygų 13 punkte, 4 lentelėje.

Teisėjų kolegija pirmiausia nurodė tai, kad asmuo administracinėn atsakomybėn traukiamas tik tada, kai byloje esančių įrodymų pagrindu yra konstatuota jam inkriminuojamo administracinio nusižengimo sudėtis. Įstatymo apibrėžto konkretaus administracinio nusižengimo, turinčio visus įstatymo nurodytus administracinio nusižengimo sudėties požymius, padarymas reiškia, kad yra faktinis pagrindas kaltą asmenį patraukti administracinėn atsakomybėn ir skirti jam atitinkamas nuobaudas bei kitas poveikio priemones. Administracinės atsakomybės taikymas už bet kuri administracinį nusižengimą turi būti pagrįstas ne tik objektyviųjų nusižengimo sudėties požymių, bet ir kaltės nustatymu (ANK 2 straipsnio 3 dalis). Taigi priimant sprendimą patraukti asmenį administracinėn atsakomybėn negali būti abejonių dėl administracinio nusižengimo fakto ir nusižengimą padariusio asmens kaltės.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje teismų nustatyti faktai patvirtina, jog Aplinkos apsaugos agentūros 2006 m. gruodžio 22 d. Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimo Aplinkosaugos veiksmų plano 4 lentelėje nurodytas reikalavimas iki 2016 m. lapkričio 1 d. veiklos teritorijos pietinėje pusėje įrengti 50 m pločio apsauginių želdinių zoną buvo nustatytas ne tik bendrovei „F. OÜ“, bet ir UAB „V“. Bylos duomenimis, 2018 m. gegužės 4 d. Aplinkos apsaugos agentūra priėmė sprendimą patikslinti 2006 m. gruodžio 22 d. Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimą atskiriant UAB „V“ nuomos teise priklausantį įrenginio dalį nuo bendrovės „F. OÜ“ valdomo įrenginio dalies. Pagal šį sprendimą, nuo jo priėmimo dienos įrenginį, kuriam išduotas Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas, eksploatuoja ir valdo du ūkio subjektai: UAB „V“ ir bendrovė „F. OÜ“.

Teisėjų kolegija nurodė, kad, iš tiesų, kaip nustatė teismai, nuo 2018 m. gegužės 4 d. UAB „V“ pradėjus vienai eksploatuoti įrenginį, patikslintame Leidime išlikęs reikalavimas dėl 50 m pločio apsauginių želdinių zonos įrengimo sklype nebuvo įgyvendintas. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui inkriminuotas šio reikalavimo pažeidimas nustatytas 2019 m. gegužės 17 d., o iki šio momento UAB „V“ gavo Aplinkos apsaugos agentūros leidimą toje pačioje vietoje įrengti atliekų aikštelę. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, kaip matyti iš bylos medžiagos, 2018 m. lapkričio 6 d. Aplinkos apsaugos agentūra priėmė sprendimą, kuriuo patvirtino UAB „V“ Atliekų naudojimo ar šalinimo techninį reglamentą, kurį bendrovė privalėjo parengti norėdama vykdyti veiklą pagal Leidimą. Iš Atliekų naudojimo ar šalinimo techninio reglamento priedo matyti, kad toje pačioje pietinėje teritorijos dalyje, kur turėjo būti įrengta 50 m pločio apsauginių želdinių zona, numatyta atliekų tvarkymo aikštelė. Taigi, anot teisėjų kolegijos, Leidimo ir pagal vėlesnį Aplinkos apsaugos agentūros patvirtintą UAB „V“ Atliekų naudojimo ar šalinimo techninį reglamentą nustatytos sąlygos viena kitai prieštarauja. Teisėjų kolegijos nuomone, vertindamas šią situaciją, apeliacinės instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, kad būtent administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo privalėjo kreiptis į Aplinkos apsaugos agentūrą, kad būtų patikslintas Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas dėl apsauginių želdinių zonos įrengimo sklype, nes, žemesnės instancijos teismo vertinimu, Aplinkos apsaugos įstatymo 191 straipsnyje nustatyta, kad fizinis ar juridinis asmuo turi teisę eksploatuoti TIPK taisyklėse nurodytą įrenginį tik turėdamas galiojantį TIPK leidimą ir jame nustatytomis sąlygomis. Teisėjų kolegija pritarė pareiškėjo argumentams, kad tokios pareigos patikslinti Leidimą

administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo, vadovaujantis Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklėmis, neturėjo, o atsakomybė už Aplinkos apsaugos įstatymo nurodytą reikalavimą turėti galiojantį TIPK leidimą ir eksploatuoti įrenginį pagal jame nurodytas sąlygas šiuo atveju esant skirtingoms Aplinkos apsaugos agentūros nustatytoms sąlygoms veiklai vykdyti, nesant teisinio aiškumo, negali būti perkelta susijusiam asmeniui. Šiame kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į bendro pobūdžio poziciją, kurios laikomasi teismų praktikoje, kad bet kokios valstybės institucijos padarytos klaidos riziką turi prisiimti pati valstybė ir kad tokios klaidos neturi būti taisomos susijusio asmens sąskaita (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys administracinių nusižengimų bylose Nr. 2AT-44-976/2016, 2AT-6-788/2020).

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui pagal ANK 235 straipsnio 4 dalį nepagrįstai inkriminuotas Leidimo sąlygos veiklos teritorijos pietinėje pusėje įrengti 50 m pločio apsauginių želdinių zoną faktas bei konstatuotas jo kaltumas dėl šio pažeidimo padarymo. Teisėjų kolegija administracinio nusižengimo padarymo aplinkybes, t. y. kad iškasti du kasiniai, nesilaikant sklypo, esančio Vilniuje, (*duomenys neskelbtini*), pietinėje dalyje numatytos 50 m pločio apsauginių želdinių zonos, kurios įrengimo įgyvendinimas turėjo būti atliktas iki 2016 m. lapkričio 1 d., kaip numatyta Leidimo Aplinkosaugos veiksmų plane, Leidimo sąlygų 13 punkte, 4 lentelėje, iš teismų nutarimo ir nutarties aprašomųjų dalių pašalino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-38-976/2020

ANK 635 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl esminių proceso teisės pažeidimų

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje pareiškėjas institucijos, kuri atliko administracinio nusižengimo tyrimą (toliau – Institucija), nutarimu buvo nubaustas pagal ANK 422 straipsnio 5 dalį už tai, kad vairavo automobilį būdamas neblaivus, kai jam, įvertinus parodymų paklaidą, nustatytas 1,50 promilės neblaivumo laipsnis. Apylinkės teismas Institucijos nutarimą panaikino ir administracinio nusižengimo teiseną jam nutraukė. Tuo tarpu apygardos teismas šį apylinkės teismo nutarimą panaikino ir paliko galioti Institucijos nutarimą, kartu pakeisdamas Institucijos nutarimo aprašomąją dalį, t. y. vietoj šiame nutarime aprašytos veikos, kad administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo „vairavo automobilį būdamas neblaivus, kai jam įvertinus parodymų paklaidą nustatytas 1,50 prom. neblaivumas“, nurodė, kad jis „vairavo automobilį, kai nustatytas apsvaigimas nuo kitų psichiką veikiančių medžiagų“.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos vertinimu, apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą rašytinio proceso tvarka ir savo iniciatyva pakeitęs administracinio nusižengimo protokole suformuluotą kaltinimą nauja esmine faktine veikos aplinkybe, priėmė siurprizinį sprendimą, nesilaikė įstatyme ir teismų praktikoje įtvirtintų reikalavimų ir neužtikrino administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui, dėl kurio administracinio nusižengimo teiseną Institucijos skundžiamu apylinkės teismo nutarimu buvo nutraukta, tinkamo procesinių teisių įgyvendinimo – teisės žinoti kaltinimo esmę ir nuo to kaltinimo gintis.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra išaiškinta, jog administracinio nusižengimo bylos nagrinėjimo ribas apibrėžia administracinio nusižengimo protokolas, kuris turi dvejopą reikšmę: jis yra procesinis dokumentas, kuriame formuluojamas kaltinimas administracinio nusižengimo padarymu, taip pat yra dokumentas, kuriame fiksuojami nustatyti įrodymai, kitos aplinkybės ir žinios, reikšmingos nagrinėjant bylą. Nuo teisingo protokolo surašymo priklauso ir administracinio nusižengimo bylos baigtis, administracinio nusižengimo protokolas turi lemiamą reikšmę nustatant asmens kaltę. Dėl to administracinėn atsakomybėn traukiamam asmeniui kaltinimas turi būti suformuluotas aiškiai, t. y. nurodant, kokiais konkrečiais veiksmais ar neveikimu buvo padarytas administracinis nusižengimas. Protokolas surašomas tam, kad asmuo galėtų gintis nuo kaltinimo, o gintis nuo pareikšto kaltinimo yra įmanoma tik tada, kai iš

administracinio nusižengimo protokolo galima suvokti, už kokią veiką norima taikyti administracinę atsakomybę. Tai yra svarbi asmens, kaltinamo pažeidimo padarymu, procesinių teisių gintis nuo pareikšto kaltinimo garantija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys administracinių teisės pažeidimų bylose Nr. 2AT-84-942/2016, 2AT-97-942/2017, 2AT-53-788/2017 ir kt.).

Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad, kita vertus, pagal formuojamą teismų praktiką, administracinių nusižengimų teisenos normos nedraudžia teismui tam tikra apimtimi daryti korekcijų kaltinimo formuluotėse. Pagal ANK 635 straipsnio 3 dalį, jeigu administracinio nusižengimo protokole išdėstyta asmens veika yra įrodyta, tačiau suklysta nurodant šio kodekso straipsnį ar jo dalį arba kitą administracinę atsakomybę už padarytą nusižengimą nustatantį teisės aktą, teismas pakeičia nuorodą į nusižengimą kvalifikuojantį straipsnį ar jo dalį ir pagal jį paskiria administracinę nuobaudą. Sisteminiškos šios nuostatos (kaip ir iki 2017 m. sausio 1 d. galiojusios iš esmės analogiškos nuostatos, nustatytos Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 284 straipsnio 2 dalyje) aiškinimas reiškia, kad: 1) institucija gali perkvalifikuoti veiką; 2) veikos perkvalifikavimas turi būti motyvuotas; 3) administracinio teisės pažeidimo (administracinio nusižengimo) protokole buvo nurodyta administracinio teisės pažeidimo (nusižengimo) esmė; 4) ši nuostata nereikalauja atlikti papildomo tyrimo; 5) ta aplinkybė, kad administracinio teisės pažeidimo byla nagrinėjant institucijoje pakeičiamas veikos kvalifikavimas, taip pat ir iš lengvesnio pažeidimo į sunkesnį, nėra principo *non reformatio in peius* (*draudimas pabloginti skundą padavusio asmens teisinę padėtį*) pažeidimas; 6) apylinkės teismas pats gali pašalinti institucijos motyvų dėl veikos perkvalifikavimo priimant nutarimą trūkumą; 7) įtvirtintas draudimas savo iniciatyva papildyti kaltinimą. Be to, teisėjų kolegija pažymėjo, kad, taikant ANK 635 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą nuostatą, svarbu užtikrinti, kad nebūtų pažeisti teisingo proceso principai ir esminės administracinės atsakomybės traukiamo asmens procesinės teisės: teisė žinoti kaltinimo esmę, būti išklaustam ir kt.

Teisėjų kolegija nurodė, kad, kaip matyti iš apeliacinio skundo turinio, Institucija kėlė klausimą tik dėl vieno administracinio nusižengimo, nurodyto ANK 422 straipsnio 5 dalyje, požymio įrodytumo – to, kad pareiškėjas vairavo automobilį būdamas neblaivus, kai jam, įvertinus alkotesterio rodmenų paklaidą, nustatytas 1,50 promilės neblaivumo laipsnis. Būtent toks kaltinimas pareiškėjui buvo suformuluotas administracinio nusižengimo protokole, Institucijos priimtame nutarime skirti jam administracinę nuobaudą, tik dėl šių administracinio nusižengimo aplinkybių, kaip pagrįstai nurodo pareiškėjas, buvo renkami ir tiriami įrodymai, ir iš esmės tik nuo šios uždraustos pavojingos veikos pareiškėjas rengėsi gynybai, taip pat ir teikdamas įrodymus (pavyzdžiui, specialisto išvadą). Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, apygardos teismas, nagrinėdamas bylą rašytinio proceso tvarka pagal Institucijos apeliacinį skundą ir savo iniciatyva pakeisdamas administracinės atsakomybės patrauktas asmeniui administracinio nusižengimo protokole suformuluotas nusižengimo aplinkybes, peržengė šio skundo nagrinėjimo ribas.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino apygardos teismo nutartį ir perdavė administracinio nusižengimo bylą nagrinėti apygardos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-40-303/2020

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 2 straipsnio 6 dalies taikymas

Dėl draudimo persekioti ir bausti už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą (non bis in idem)

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistųjų D. V. ir R. V. gynėjai kasaciniuose skunduose teigė, kad byloje pažeistas *non bis in idem* principas. Vienas iš argumentų dėl nurodyto principo pažeidimo susijęs su tuo, jog Vokietijos Federacinės Respublikos (toliau – VFR) Dortmundio prokuratūra

2013 m. birželio 7 d. procesiniu sprendimu laikinai nutraukė D. V. ir R. V. bylą, nes abiem kaltinamiesiems Lietuvoje buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl prekybos žmonėmis.

Teisėjų kolegija nurodė, kad konstitucinis *non bis in idem* principas reiškia draudimą bausti antrą kartą už tą pačią teisę priešingą veiką – už tą patį nusikaltimą, taip pat už tą patį teisės pažeidimą, kuris nėra nusikaltimas (Konstitucinio Teismo 2001 m. gegužės 7 d., 2001 m. spalio 2 d., 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimai). Šis konstitucinis principas nereiškia, kad už teisės pažeidimą asmuo apskritai negali būti traukiamas skirtingų rūšių teisinėn atsakomybėn (Konstitucinio Teismo 2001 m. gegužės 7 d., 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimai). Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje principo *non bis in idem* pažeidimas konstatuojamas tada, kai asmuo antrą kartą nubaudžiamas arba persekiojamas už identiškus arba iš esmės tuos pačius teisiškai reikšmingus faktus. Be to, *non bis in idem* principo pažeidimui konstatuoti pakanka, kad sutaptų bent vienas esminis veikų požymis (jį atitinkantys teisiškai reikšmingi faktai) EŽTT jurisprudencijoje taip pat ne kartą konstatuota, kad, sprendžiant *non bis in idem* problemą ir vertinant veikos tapatumą, neprivaloma atsižvelgti į jos teisinį kvalifikavimą, nes reikšmės turi tik *idem factum*, o ne *idem crimen*.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje, kuri susijusi su *non bis in idem* principo taikymu skirtingose valstybėse – Europos Sąjungos narėse vykusių baudžiamųjų procesų dėl galimai tų pačių veikų kontekste, aktualios Konvencijos dėl Šengeno susitarimo, 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Benilukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybės dėl laisvniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo (toliau – KŠSĮ) 54 straipsnio ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 50 straipsnio nuostatos bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktika dėl jų aiškinimo. Teisėjų kolegija nurodė, kad KŠSĮ 54 straipsnyje nustatyta, jog asmuo, kurio teismo procesas vienoje Susitariančiojoje Šalyje yra galutinai baigtas, už tas pačias veikas negali būti persekiojamas kitoje Susitariančiojoje Šalyje, jeigu tuo atveju, kai buvo paskirta bausmė, ji jau įvykdyta, faktiškai vykdoma arba pagal nuosprendį priėmusios Susitariančiosios Šalies įstatymus nebegali būti vykdoma. Chartijos 50 straipsnyje nustatyta, kad niekas negali būti antrą kartą teisiamas ar baudžiamas už nusikalstamą veiką, dėl kurios Sąjungoje jis jau buvo galutinai išteisintas ar pripažintas kaltu pagal įstatymą. Taigi, remiantis šiomis nuostatomis, šioje byloje būtina išsiaiškinti, ar pirmiau nurodytas VFR Dortmundo prokuratūros 2013 m. birželio 7 d. procesinis sprendimas yra galutinis.

Teisėjų kolegija nurodė, kad pagal ESTT praktiką tam, kad asmens procesą dėl jam inkriminuojamų veikų būtų galima laikyti galutinai baigtu pagal KŠSĮ 54 straipsnį, pirmiausia būtina konstatuoti, kad dėl tokio sprendimo būtų užkirstas kelias baudžiamajai bylai tęsti (2016 m. birželio 29 d. sprendimo byloje *Kossowski*, C-486/14, 34 punktas ir jame nurodyta ESTT praktika). Šią pirmąją sąlygą reikia vertinti remiantis susitariančiosios valstybės, kurioje priimtas atitinkamas sprendimas baudžiamojame byloje, teise. Sprendimas, kuriuo pagal asmens baudžiamąjį persekiojimą pradėjusios susitariančiosios valstybės teisė nėra užkertamas kelias baudžiamajai bylai tęsti nacionaliniu lygiu, iš esmės negali būti procesinė kliūtis pradėti ar tęsti šio asmens baudžiamąjo persekiojimo dėl tų pačių veikų kitoje susitariančiojoje valstybėje (sprendimo byloje *Kossowski* 35 punktas ir jame nurodyta ESTT praktika). Antra, siekiant nustatyti, ar sprendimas traktuotinas kaip toks, kuriuo galutinai baigiamas asmens baudžiamasis procesas, kaip tai suprantama pagal KŠSĮ 54 straipsnį, reikia įsitikinti, kad šis sprendimas buvo priimtas išnagrinėjus (išsprendus, įvertinus) bylą iš esmės (sprendimo byloje *Kossowski* 42 punktas ir jame nurodyta ESTT praktika).

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, kaip nurodyta apeliacinės instancijos teismo nutartyje, šioje byloje ikiteisminis tyrimas dėl BK 157 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos buvo pradėtas 2012 m. sausio 6 d. pagal nukentėjusiosios pareiškimą. Tyrimo metu buvo gauta duomenų apie Dortmundo prokuratūroje atliekamą asmenų (tarp jų D. V. ir R. V.) baudžiamąjį persekiojimą baudžiamosiose bylose (dėl nužudymo ir narkotinių medžiagų platinimo VFR). 2013 m. rugsėjo 25 d. Lietuvos Respublikos generalinėje prokuratūroje buvo gautas VFR Dortmundo prokuratūros prašymas, perimti šių kaltinamųjų baudžiamąjį persekiojimą Dortmundo prokuratūros baudžiamosiose bylose. Siekiant greitai ir išsamiai iširti nusikalstamas veikas, 2013 m. lapkričio 5 d.

prokuroro nutarimu prie ikiteisminio tyrimo bylos buvo prijungtos iš VFR Dortmundo prokuratūros gautos baudžiamosios bylos. Byloje nustatyta, kad VFR Dortmundo prokuratūros 2013 m. birželio 7 d. sprendimu, vadovaujantis VFR BPK 154 straipsnio 1 pastraipa, byla dėl kaltinamųjų R. V. ir D. V. buvo laikinai nutraukta remiantis laukiamu bausmės paskyrimu Lietuvoje už prekybą žmonėmis. Toks sprendimas buvo priimtas motyvuojant tuo, kad tolimesnis tyrimas užtruktų dar mažiausiai metus (visi įtariamieji ir liudytojai yra Lietuvoje), o šiuo atveju įtariamiesiems už nusikaltimus skirtinos bausmės ypatingai nesiskirtų nuo Lietuvoje nustatytų bausmių dydžių. VFR nacionalinio nario padėjėja Eurojuste paaiškino, kad 2013 m. birželio 7 d. VFR Dortmundo prokuratūros procesiniu sprendimu buvo preliminariai užbaigtas tyrimas dėl R. V. ir D. V. Tokio preliminarus bylos užbaigimo pagrindai yra nustatyti VFR baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnyje, pagal kurio nuostatas prokuratūrai leidžiama nutraukti tyrimą, jeigu yra tikimasi, kad įtariamieji bus nuteisti atskiroje baudžiamojoje byloje jiems paskiriant žymiai didesnę bausmę. Šiuo atveju Dortmundo prokuratūra nutraukė tyrimą, atsižvelgdama į Lietuvoje tiriamą prekybos žmonėmis bylą. Taigi teisėjų kolegija konstatavo, kad VFR Dortmundo prokuratūros 2013 m. birželio 7 d. sprendimas nėra galutinis, juo byla užbaigta nevertinus jos iš esmės, o vien dėl to, jog Lietuvoje pradėtas baudžiamasis procesas dėl tų pačių įtariamųjų ir tų pačių veikų, todėl R. V. ir D. V. baudžiamasis persekiojimas Lietuvoje nebuvo pakartotinis, šiuo persekiojimu nebuvo pažeistas *non bis in idem* principas.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad D. V. ir R. V. gynėjų kasaciniuose skunduose išdėstyti argumentai apie tai, kad byloje pažeistas *non bis in idem* principas, yra nepagrįsti, ir juos atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89-689/2020

BK 132 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl neatsargaus gyvybės atėmimo pažeidžiant teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles

Šioje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu, panaikinus pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalis, asmuo nuteistas pagal BK 132 straipsnio 3 dalį už tai, kad, pažeisdamas teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles, nevykdė jam teisės aktais nustatytų pareigų užtikrinti dujinio vandens šildytuvo „Junkers“ saugų įrengimą ir eksploatavimą, dėl to nukentėjusiesiems buvo atimta gyvybė. Tuo pačiu nuosprendžiu nuteistojo sutuoktinė pagal BK 132 straipsnio 3 dalį išteisinta kaip nepadariusi veikos, turinčios nusikaltimo požymių.

Kasaciniame skunde nuteistojo gynėjas, be kita ko, teigė, kad nuteistajam buvo nepagrįstai inkriminuoti nuosprendyje nurodyti specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimai. Atmesdama šiuos gynėjo argumentus, teisėjų kolegija pirmiausia atkreipė dėmesį į šioje byloje aktualius teisės aktus, t. y. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. sausio 27 d. įsakymu Nr. V-82 patvirtintas Lietuvos higienos normas HN 118:2011 „Apgyvandinimo paslaugų sveikatos saugos reikalavimai“, Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2012 m. gegužės 2 d. įsakymu Nr. 1-82 patvirtintas Gamtinių dujų skirstymo ir vartotojų sistemų eksploataavimo taisykles, Dujinio vandens šildytuvo miniMAXX prijungimo ir aptarnavimo instrukciją, skirtą B tipo dujiniam vandens šildytuvui „Junkers“. Teisėjų kolegija nurodė, kad išteisintoji ir nuteistasis, abu teikdami apgyvendinimo paslaugas bute, kurio vonios patalpoje buvo įrengtas dujinis vandens šildytuvas „Junkers“, privalėjo laikytis šių teisės aktų reikalavimų ir buvo atsakingi už minėto dujinio vandens šildytuvo techninę būklę bei saugų jo eksploatavimą. Taigi paminėtų teisės aktų reikalavimai nagrinėjamu atveju laikytini specialiomis elgesio saugumo taisyklėmis BK 132 straipsnio 3 dalies prasme. Nustatyta, kad būtent dėl tokių specialių elgesio saugumo taisyklių reikalavimų pažeidimo įvyko įvykis, kurio metu mirė du žmonės, kurie, maudydamiesi nuomojamo buto vonioje, sunkiai apsinuodijo anglies monoksidu, kuris išsiskyrė iš veikiančio dujinio vandens šildytuvo „Junkers“ ir pateko į patalpą, dėl to prarado sąmonę ir, vandeniui užpildžius jų kvėpavimo takus, užduso.

Kartu šios bylos kontekste teisėjų kolegija nurodė ir tai, kad pripažįstant asmenį kaltu dėl BK 132 straipsnio 3 dalyje nurodyto nusikaltimo nepakanka konstatuoti, kad jis pažeidė tam tikro norminio akto reikalavimą arba bendrojo pobūdžio pareigą rūpintis kitų asmenų saugumu, būtina nustatyti, kokių konkrečiai neteisėtu veikimu ar neveikimu jis sukėlė kitam asmeniui mirtį (atėmė gyvybę) ir kad būtent šis veikimas ar neveikimas buvo mirties priežastis. Teismų praktikoje, taikant BK 132 straipsnio 3 dalį, priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar asmens padarytas teisės aktų nustatytų specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis. Turi būti įvertinami ne tik asmens padaryti teisės aktų nustatyti specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimai, bet ir kiti veiksniai, galėję turėti reikšmės padariniams atsirasti, ir nustatyta, ar minėti pažeidimai buvo įvykio, sukėlusio BK 132 straipsnio 3 dalyje nurodytus padarinius, priežastis.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje buvo pateiktas teismo ekspertizės aktas, kuriame nurodyta, kad techniniu požiūriu anglies monoksido (CO) išsiskyrimo iš veikiančio dujinio vandens šildytuvo ir patekimo į buto vonios patalpą priežastis buvo ta, kad nebuvo oro patekimo į vonios patalpą ir neveikė (buvo atjungtas) dujinio vandens šildytuvo traukos kontrolės įtaisas (jutiklis). Ekspertizės akte nurodyta, jog tam, kad anglies monoksidas išsiskirtų ir patektų į vonios patalpą, buvo būtinos abi išvardytos priežastys. Pirmoji priežastis atsirado dėl vonios patalpos durų ir lango sandarumo, angų degimo orui tiekti nebuvimo, užsikimšus vėdinimo kanalui. Vėdinimo kanalo užsikimšimo laikas ir priežastis nenustatyti. Antroji priežastis atsirado atjungus dujinio vandens šildytuvo traukos kontrolės įtaisą (jutiklį). Šiame kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Dujinio vandens šildytuvo miniMAXX prijungimo ir aptarnavimo instrukcijos, skirtos B tipo dujiniam vandens šildytuvui „Junkers“, 6.4 punkte įtvirtinta, jog degimo produktų pašalinimo jutiklis kontroliuoja dujinių degimo produktų pašalinimą ir automatiškai išjungia šildytuvą tuo atveju, jeigu šis pašalinimas sutrinka, o degimo produktai gali patekti į patalpą, kurioje yra vandens šildytuvai. Niekada negalima atjungti, modifikuoti jutiklio arba jo pakeisti kitu įtaisu. Minėtame ekspertizės akte taip pat nurodyta, kad suveikus saugos įtaisui užgęsta budinti liepsnelė ir šildytuvai nebeveikia, tuo tarpu įvykio metu dujiniame šildytuve traukos kontrolės įtaisas (jutiklis) neišsijungė, nes jis buvo atjungtas.

Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadoms, kad dujinio vandens šildytuvo traukos kontrolės įtaiso (jutiklio) demontavimas ir dėl jo kilęs anglies monoksido patekimas į patalpą buvo tiesioginė nukentėjusiųjų apsinuodijimo šiomis dujomis ir vėlesnės mirties priežastis, kita vertus, dujinio vandens šildytuvo įrengimas bute be projekto, jo nelegalus prijungimas atvedant iš dujotiekio, esančio kitame bute, galimai nepakankamas oro patekimas į vonios patalpą ir galimai užsikimšęs dūmtraukis tiesioginiu priežastiniu ryšiu nesusiję su BK 132 straipsnio 3 dalyje nustatytomis pasekmėmis – dviejų žmonių mirtimi dėl apsinuodijimo anglies monoksidu ir vėlesniu nuskendimu. Teisėjų kolegija konstatavo, kad pagal byloje nustatytas aplinkybes, jeigu nagrinėjamoje situacijoje būtų veikęs (nebūtų atjungtas) dujinio vandens šildytuvo traukos kontrolės įtaisas (jutiklis), net ir nesant pakankamam oro patekimui į vonios patalpą, dujinis vandens šildytuvai būtų išsijungę ir anglies monoksido išsiskyrimas į vonios patalpą, be abejo, nebūtų įvykęs, kartu būtų išvengta nukentėjusiųjų mirties. Taigi dujinio vandens šildytuvo traukos įtaiso (jutiklio) atjungimas (demontavimas) buvo būtinoji BK 132 straipsnio 3 dalyje nustatytų padarinių atsiradimo sąlyga. Dėl to teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad itin svarbus yra asmens, kuris atjungė dujinio vandens šildytuvo traukos kontrolės įtaisą (jutiklį), nustatymas ir jo kaltės klausimas. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad nors byloje nėra tiesioginių nuteistojo kaltės įrodymų, tačiau visuma netiesioginių įrodymų leidžia daryti abejonių nekeliančią išvadą, jog būtent jis atjungė bute įrengto dujinio vandens šildytuvo traukos kontrolės įtaisą (jutiklį), tai buvo tiesioginė anglies monoksido išsiskyrimo ir nukentėjusiųjų apsinuodijimo šiomis dujomis priežastis. Teisėjų kolegija sprendė, kad pagal byloje nustatytas aplinkybes nuteistasis, būdamas atsakingas už savo paties savavališkai be projekto įrengto dujinio vandens šildytuvo eksploataciją, nepaisė gamintojo kategoriško draudimo demontuoti šildytuvo traukos kontrolės daviklį (jutiklį), demontavo

ši saugią katilo eksploataciją užtikrinantį mechanizmą, nors suvokė, kad toks katilo perdirbimas gali sukelti anglies monoksido patekimą į patalpą ir sukelti žmonių mirtį, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi tokių pasekmių išvengti. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas padarė teisingą ir pagrįstą išvadą, jog nuteistasis jam inkriminuotą nusikalstamą veiką padarė dėl nusikalstamo pasitikėjimo.

Kartu teisėjų kolegija nurodė ir tai, kad pritaria nukentėjusiųjų ir civilinių ieškovų atstovų, taip pat prokuroro argumentams, jog sutuoktiniai, versdamiesi apgyvendinimo paslaugomis, veikė kartu, siekdami sudaryti kuo palankesnes sąlygas butų nuomai, tačiau pažymėjo, kad nepagrįsti kasatorių argumentai, jog šioje byloje nustatytų padarinių kilimą – nukentėjusiųjų mirtį lėmė jų abiejų bendri veiksmai. Byloje nustatyta, kad dujinio vandens šildytuvo „Junkers“ traukos kontrolės įtaiso (jutiklio) atjungimas buvo būtinoji padarinių – nukentėjusiųjų mirties – kilimo sąlyga. Tiek pirmosios, tiek ir apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad dujinio vandens šildytuvo traukos kontrolės įtaisą (jutiklį) galėjo atjungti tik turintis specialiųjų žinių asmuo, kuris išmanė, kodėl gęsta šildytuvai, žinojo, kaip pašalinti traukos kontrolės įtaisą (jutiklį), taip pat suvokė tokių veiksmų galimas pasekmes. Kartu nustatyta, kad išteisintoji savo ir sutuoktinio bendrame apgyvendinimo paslaugų versle iš esmės buvo atsakinga tik už bendravimą su klientais ir tokių specialiųjų žinių neturėjo. Byloje nėra jokių duomenų, kad ji ką nors išmanė apie namo inžinerinę įrangą ir dujinių šildymo katilų konstrukciją, jų eksploataavimo taisykles. Pagal byloje nustatytas aplinkybes, tokių specialiųjų žinių turėjo nuteistasis, todėl būtent jis vykdė patalpų ir namo inžinerijos tinklų bei prietaisų remontą ir profilaktinę priežiūrą ir, kaip nustatyta byloje surinktais ir teismų ištirtais bei įvertintais įrodymais, atjungė bute įrengto dujinio vandens šildytuvo traukos kontrolės įtaisą (jutiklį), tokie nuteistojo veiksmai yra susiję priežastiniu ryšiu su kilusiais BK 132 straipsnio 3 dalyje nurodytais padariniais.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pagal nagrinėjamoje byloje nustatytas faktines aplinkybes nuteistasis pagrįstai pripažintas kaltu pagal BK 132 straipsnio 3 dalį, o jo sutuoktinė dėl kaltinimo pagal pirmiau nurodytą BK straipsnį pagrįstai išteisinta kaip nepadariusi veikos, turinčios šio nusikaltimo požymių.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-121-697/2020

BK 132 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl kazuso

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje teismai priėmė skirtingus sprendimus: pirmosios instancijos teismas asmenį nuteisė pagal BK 132 straipsnio 3 dalį, o apeliacinės instancijos teismas, panaikinęs apkaltinamąjį nuosprendį, šį asmenį išteisino.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo tai, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 132 straipsnio 3 dalį kyla tik už tuos teisės aktų nustatytus specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimus, kurie susieti priežastiniu ryšiu su šioje normoje nustatytais padariniais. Tokiu atveju priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar asmens padarytas teisės aktų nustatytų specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis. Turi būti įvertinami ne tik asmens padaryti teisės aktų nustatyti specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimai, bet ir kiti veiksniai, galėję turėti reikšmės padariniams atsirasti, ir nustatyta, ar minėti pažeidimai buvo įvykio, sukėlusio BK 132 straipsnio 3 dalyje nurodytus padarinius, priežastis.

Šioje byloje nustatyta, kad išteisintasis, vykdydamas savo tiesioginio darbo vadovo nurodymus darbo metu jam priskirtu automobiliu, kurio kėbule sumontuotas potencialiai pavojingas įrenginys – hidraulinis manipulatorius (strėlinis kėlimo kranas), iš parduotuvės į tos pačios bendrovės darbuotojo (bendradarbio) nukentėjusiojo namų kiemą atgabeno keturis padėklus trinkelį.

Išteisintajam pradėjus trinkelį krovos darbus (t. y. atidarius galinius automobilio kėbulo vartus, užvedus variklį, įjungus siurbli, kuriam pradėjus dirbti, ima veikti manipulatorius, pastačius atramines kojas), manipulatoriaus strėlė išstūmė padėklą su trinkelėmis iš automobilio kėbulo ir šios krisdamos mirtinai sužalojo už automobilio kėbulo galo stovintį nukentėjusįjį.

Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadoms, kad: 1) byloje nėra nustatyta ir įrodyta, kad išteisintasis ruošėsi hidrauliniu manipulatoriumi kelti krovinį (trinkeles), todėl jam buvo nepagrįstai inkriminuoti Hidromanipulatoriaus operatoriaus saugos ir sveikatos instrukcijos 54 ir 57 punktų pažeidimai; 2) išteisintasis, prieš įjungdamas hidraulinio manipulatoriaus valdymą iš rankinio į distancinį, ėmėsi atsargumo priemonių, siekdamas užtikrinti, jog pašaliniai asmenys laikytųsi saugiu atstumu nuo pavojingo krovinio – įspėjo žuvusįjį ir liudytoją nesiartinti prie automobilio galinės dalies ir neskubėti, todėl jis pagrįstai tikėjosi, kad žuvusysis laikysis saugumo reikalavimų ir nebus nesaugioje zonoje; 3) perjungiant strėlinio kraną valdymą iš rankinio į distancinį dėl gedimo įvyko savaiminis kraną strėlės išilgėjimas, o tai išteisintajam buvo netikėta ir jis neturėjo realios galimybės numatyti tokio gedimo. Teisėjų kolegija sutiko su apeliacinės instancijos teismo padaryta išvada, kad išteisintasis negali atsakyti baudžiamąja tvarka pagal BK 132 straipsnio 3 dalį, nes pagal bylos aplinkybes jis nesuvokė daromos veikos pavojingumo, nenumatė ir negalėjo numatyti kilsiančių pavojingų padarinių kito asmens sveikatai ir gyvybei. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai įvertino faktines bylos aplinkybes ir padarė pagrįstą išvadą, kad išteisintasis negalėjo numatyti pavojingų padarinių kilimo, nes strėlinio kraną savaiminis strėlės išilgėjimas įvykio metu įvyko dėl įrenginio gedimo, kuris jam buvo netikėtas. Be to, apeliacinės instancijos teismas, vertindamas realią išteisintojo galimybę numatyti pavojingų padarinių kilimą, atsižvelgė ir į jo veiksmus užtikrinant, kad pašaliniai asmenys laikytųsi saugaus atstumo nuo krovinio, bei žuvusiojo rizikingą elgesį.

Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pagal apeliacinės instancijos teismo nustatytas faktines įvykio aplinkybes nelaimingas atsitikimas įvyko dėl hidraulinio manipulatoriaus gedimo, kai, išteisintajam perjungiant manipulatoriaus valdymą iš rankinio į distancinį, įvyko savaiminis kraną strėlės išilgėjimas, ir tai lėmė automobilio kėbule sukrautų ant padėklo trinkelį nustūmimą ant prie galinės automobilio dalies esančio nukentėjusiojo, taigi įrenginio gedimas nagrinėjamu atveju ir buvo pagrindinė bei būtina padarinių kilimo sąlyga, tiesioginiu priežastiniu ryšiu susijusi su kilusiais padariniais. Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismo išvada, kad šiuo atveju susiklostė kazuso situacija, kai išteisintasis nesuvokė ir nenumatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali kilti pavojingų padarinių nukentėjusiojo sveikatai ir gyvybei, t. y. veikė be kaltės, yra teisinga ir atitinka formuojamą teismų praktiką.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija atmetė nukentėjusiosios kasacinį skundą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-172-648/2020

BK 181 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl turto prievartavimo dalyko

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu V. K. buvo nuteistas, be kita ko, pagal BK 181 straipsnio 1 dalį už tai, kad neturėdamas teisėto pagrindo, žinodamas, kad 2017 m. gruodžio 4 d. į UAB „U.“ lošimo automatų saloną pateko pateikęs svetimą kito asmens vardu išduotą asmens dokumentą, 2017 m. gruodžio 5 d., 2018 m. sausio 10 d., 2018 m. sausio 11 d. vykusių telefono pokalbių metu iš UAB „U.“ konsultanto atvirai savo naudai reikalavo perduoti 950 Eur už tai, kad 2017 m. gruodžio 4 d. buvo įleistas į UAB „U.“ lošimo automatų saloną ir jame lošė, nors yra įtrauktas į Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registrą, grasindamas paskelbti informaciją, kurios atskleidimas UAB „U.“ yra nepageidautinas. Apeliacinės instancijos teismas naujai priimtu nuosprendžiu V. K. pagal BK 181 straipsnio 1 dalį išteisino.

Kasacinis teismas, išnagrinėjęs šią baudžiamąją bylą, konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas V. K. pagal BK 181 straipsnio 1 dalį, teisingai taikė baudžiamąjį įstatymą. Anot teisėjų kolegijos, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai vertino bylai reikšmingas Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo nuostatas, aptarė asmens, priklausomo nuo azartinių lošimų, elgsenos ypatumus, išanalizavo bylos garso įrašus, dėl to padarė pagrįstą išvadą, kad V. K. praloštus pinigus suvokė kaip savus, o ne svetimus ir būtent tų praloštų pinigų gražinimo reikalavo. Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismui, kuris, darydamas išvadą, jog V. K. veiksmuose nėra tiesioginės tyčios, vertino ne tik paties kaltininko suvokimą, bet ir objektyviuosius veikos požymius: veika padaryta asmens, turinčio priklausomybę nuo azartinių lošimų; įvertintos aplinkybės, kad, palikęs savo telefono numerį UAB „U.“ darbuotojai, V. K. pats jokių aktyvių veiksmų nesiėmė; ne pats V. K., o jam skambino UAB „U.“ darbuotojas, kuris ir inicijavo pokalbį dėl pinigų; visų pokalbių metu V. K. minėjo tik savo praloštą 950 Eur sumą.

Atsakydama į kasacinio skundo argumentą, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai rėmėsi išvada apie V. K. pagrįstą įsitikinimą, jog jis turi teisę reikalauti ir atgauti praloštus pinigus, ir motyvavo ją teismų praktika civilinėse bylose, kai apribojusiems savo galimybę lošti ir, nepaisant to, į lošimų organizavimo vietas įleistiems asmenims buvo priteistos jų praloštos pinigų sumos, teisėjų kolegija pažymėjo, kad tokia teismų praktika apeliacinės instancijos teismas rėmėsi tik analizuodamas V. K. vidines paskatas, įsitikinimus, kurie turėjo reikšmės jo tolesniems veiksmams formotis. Teisėjų kolegija pritarė, kad tokie teismų praktikos atvejai, kurie buvo žinomi V. K., kai asmenys, negalintys lošti, tačiau įleisti į kazino ir pralošę pinigus, vėliau susigražino juos teismine tvarka, taip pat reikšmingi šios bylos kontekste.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija prokuroro kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170-628/2020

BK 200 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl specialiojo subjekto požymio

Šioje baudžiamojoje byloje vienas iš kasatorės – muitinės tarpininkės – skundo argumentų buvo tas, kad teismai be pagrindo išplėtė specialiojo subjekto ribas ir nepagrįstai ją pripažino kalta pagal BK 200 straipsnio 1 dalį. Taigi išplėstinė septynių teisėjų kolegija, be kita ko, sprendė, ar muitinės tarpininkas, dalyvavęs neteisėtai neišvežant prekių ar produkcijos iš Lietuvos Respublikos, gali būti pripažintas BK 200 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos vykdytoju.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad šios nusikalstamos veikos subjektas pirmiausia yra tas, kuris pagal savo turimus įgaliojimus privalo užtikrinti pareigos išvežti prekes pagal tranzito ar eksporto procedūrą įvykdymą (pvz., įmonės vadovas, prekių gabentojas ar kitas atsakingas darbuotojas). Kartu išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad, atsižvelgiant į tai, jog objektyviai BK 200 straipsnyje nurodyta nusikalstama veika pasireiškia neveikimu, t. y. minėtų prekių ar produkcijos neteisėtu neišvežimu iš Lietuvos Respublikos, subjekto požymių aiškinimas turi būti grindžiamas baudžiamosios atsakomybės už neveikimą sąlygomis, be kita ko, kad baudžiamoji atsakomybė už neveikimą kyla, jei nustatyta teisinė pareiga veikti (pagal atitinkamus norminius aktus, profesiją, tarnybines pareigas ir kt.). Atitinkamai baudžiamoji atsakomybė už neveikimą turi būti susijusi su subjekto požymiais, kurie yra aiškinami atsižvelgiant į konkretaus inkriminuojamo BK straipsnio dispoziciją. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagal kasacinės instancijos teismo praktiką, jeigu pagal atitinkamą BK specialiosios dalies straipsnio sudėtį vykdytojui, be bendrųjų subjekto požymių, būtini ir specialūs subjekto požymiai, kiti bendrininkai, neturintys tokių specialių požymių, gali būti pripažįstami organizatoriais, kurstytojais, padėjėjais, bet ne nusikalstamos veikos vykdytojais. Neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos baudžiamosiose bylose kasacinės instancijos teismas yra išaiškinęs, kad prekių neišvežimas dažnai yra susijęs su tokiais veiksmais, kaip prekių iškrovimas ar sukeitimas, gabenimas nenustatytu maršrutu arba gabenimo nustatyto maršrutu imitavimas, dokumentų klastojimas ir jų

pateikimas, poveikis muitinės pareigūnams, tarnybinis piktnaudžiavimas tikrinant krovinį arba patvirtinant tranzito ir eksporto procedūrų pabaigimą ir pan. Bet kuris fizinis asmuo, atliekantis tokius ar panašius veiksmus ir suprantantis, kad šie veiksmai atliekami tam, kad prekės nebūtų išvežtos iš Lietuvos Respublikos, taip pat gali būti pripažintas kaltu pagal BK 200 straipsnį. Atsižvelgiant į bylos aplinkybes, tokiais atvejais spręstina, kokios rūšies bendrininkavimo požymius atitinka šie veiksmai – vykdytojo, padėjėjo ar kt.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismų praktikoje taikant BK 200 straipsnį vykdytoju paprastai pripažįstamas bendrovės, kuri yra sąlyginio neapmokestinimo procedūros vykdytoja, vadovas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-30-788/2017). Kiti asmenys gali būti pripažinti BK 200 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos vykdytojais, kai byloje nustatoma, kad šis asmuo turėjo teisinę pareigą išvežti prekes (pvz., kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-190/2008). Tuo tarpu bendrininkai, neturintys tokios pareigos, gali būti pripažįstami organizatoriais, kurstytojais, padėjėjais, o tam tikrais atvejais, bendravykdžiais. Taigi, neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos vykdytoju laikytinas ne bet kuris prekių tranzito arba eksporto procese dalyvaujantis asmuo, o tik tas, kuris pagal savo turimus įgaliojimus privalo užtikrinti pareigos išvežti prekes įvykdymą.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad muitinės tarpininkas gali būti pripažintas BK 200 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos vykdytoju tokiais atvejais, kai jis atlieka ne tik muitinės tarpininko funkcijas, bet turi įgaliojimus atlikti ir papildomus veiksmus, kurie gali būti vertinami kaip pareigos išvežti prekes turėjimas ir jos nevykdymas. Atitinkamai, jei baudžiamojoje byloje nustatyta, kad muitinės tarpininkas buvo įgaliotas atlikti tik muitinės formalumus (pavyzdžiui, pagal jam pateiktus duomenis (dokumentus) informuoti tranzito ar eksporto procedūras) ir, iš anksto žinodamas apie neteisėtus ketinimus neišvežti prekių, sąmoningai pateikė melagingus duomenis muitinei, jis nelaikytinas neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos vykdytoju. Atsižvelgiant į jo tyčinių veiksmų pobūdį, jis gali būti pripažįstamas BK 200 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos padėjėju, organizatoriumi arba kurstytoju.

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje nustatyta, jog nuteistosios įmonė buvo registruota kaip muitinės tarpininkė, išduotas muitinės tarpininko registravimo liudijimas, taip pat sudaryta Tranzito deklaracijų bei kitos informacijos, susijusios su tranzito procedūros vykdymu, pateikiamų naujosios kompiuterizuotos tranzito sistemos priemonėmis, pateikimo, priėmimo ir tikrinimo sutartis. Iš byloje esančių su tranzito procedūromis susijusių dokumentų ir liudytojų parodymų matyti, kad šiuo atveju nuteistoji, kaip muitinės tarpininkė, buvo atsakinga tik už dokumentų (deklaracijų) parengimą atitinkamoms muitinės procedūroms ir jų pateikimą muitinės elektroninėje sistemoje MDAS. Tik tokios byloje nustatytos nuteistosios pareigos ir jas vykdant atlikti veiksmai neleidžia teigti, kad jai buvo nustatyta teisinė pareiga išvežti prekes iš Lietuvos Respublikos. Taigi, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos vertinimu, nuteistoji pagal byloje nustatytus jos kaip muitinės tarpininkės atliktus veiksmus negali būti pripažinta BK 200 straipsnyje nurodyto nusikaltimo vykdytoja. Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad kvalifikuojant kasatorės veiką aktualu ir tai, kad nagrinėjamoje byloje yra konstatuotas BK 200 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos padarymas organizuota grupe (BK 25 straipsnio 3 dalis). Konstatavus nusikaltimo padarymą organizuota grupe, visi jame dalyvavę bendrininkai laikomi nusikaltimo vykdytojais, tačiau tai nereiškia, kad byloje neturi būti nustatytas vykdytojas, atitinkantis specialiojo subjekto požymius (jei tokie įtvirtinti) ir realizavęs visus ar bent dalį objektyviųjų padarytos nusikalstamos veikos sudėties požymių (atitinkamai objektyviųjų BK 200 straipsnyje nurodytos veikos požymių). Atsižvelgiant į tai, būtina konstatuoti, ar nagrinėjamoje byloje yra nustatytas asmuo, atitinkantis BK 200 straipsnio nurodyto nusikaltimo subjekto požymius. Šiame kontekste išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamos bylos duomenys nesuteikia pagrindo konstatuoti, kad bent vienas iš organizuotos grupės narių atitiko BK 200 straipsnyje nurodytos veikos subjekto specialiuosius požymius. Organizatoriumi pripažintas kitas nuteistasis inkriminuotų veikų metu buvo UAB „S“ muitinės sandėlio vadovas, ir bylos medžiaga neleidžia daryti išvados, kad muitinės sandėlio vadovas turėjo pareigą išvežti minėtas prekes iš Lietuvos. Tokios pareigos neturėjo ir muitinės pareigūnas.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamoje byloje juridiniai asmenys, atsakingi už muitinės procedūrų teisingą įforminimą ir jų įvykdymą, teismų yra nustatyti. Šie asmenys dėl muitinės procedūrų pažeidimo, neišvežant šioje byloje inkriminuotų ne Bendrijos prekių, ir dėl nesumokėtų mokesčių buvo patraukti atsakomybėn mokesčių administravimo tvarka, sumokėjo jiems paskirtas baudas ir mokesčius valstybei už faktiškai importuotas transporto priemones (arba tam tikrais atvejais mokesčius sumokėjo jų garantai). Ikiteisminio tyrimo metu atskiriems šių juridinių asmenų darbuotojams dėl veiksmų, susijusių su nagrinėjama byla, buvo pareikšti įtarimai pagal BK 200 straipsnio 1 dalį, tačiau ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas konstatavus, jog minėti asmenys nepadarė veikų, turinčių nusikalstamos veikos, nurodytos BK 200 straipsnyje, požymių. Iš apeliacinės instancijos teismo motyvų matyti, kad teismas sprendė, jog mokestinės, o ne baudžiamosios (jei būtų nustatytas pagrindas taikyti tokią atsakomybę) atsakomybės juridiniams asmenims (jų vadovams), atsakingiems už muitinės procedūrų teisingą įforminimą ir jų įvykdymą, pritaikymas nelaikytinas kliūtimi baudžiamojon atsakomybėn traukti kitus, susijusius su prekių neišvežimu iš Lietuvos, asmenis. Tačiau išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal BK 24 straipsnio 1, 2 dalių nuostatas baudžiamasis įstatymas nenustato bendrininkavimo galimybės tik su mokestine ar administracine tvarka nubaustu asmeniu. Tokie asmenys baudžiamojame byloje, be jiems pareikšto atitinkamo kaltinimo, negali būti pripažįstami bendrininkais. Šiuo aspektu aktualu, kad baudžiamojame byloje bendrininkavimas reiškia ne paprastą kelių asmenų veikimą kartu, o bendrininkavimą būtent BK nurodyta prasme. Jei byloje yra nenustatytas bendrininkas (be kita ko, vykdytojas), kaltininkui, esant atitinkamoms sąlygoms, gali būti inkriminuojamas bendrininkavimas su nenustatytu asmeniu, tačiau tokiu bendrininkavimu kasatorė nebuvo kaltinama. Atskirose sprendimų dalyse teismai mini faktinius prekių savininkus, atsakingus už muitinės procedūrų vykdymą asmenis, mokesčių išvengti siekiančius asmenis, kurių interesais galėjo veikti organizuota grupė, taip pat nurodomi nustatyti juridiniai asmenys – mokestinės naudos gavėjai. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad sprendimuose minimi ir nenustatyti asmenys, tačiau bylos aplinkybės neleidžia spręsti, apie kokius nenustatytų asmenų vaidmenis vykdant nusikalstamas veikas yra pasisakoma teismų sprendimuose.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus bei tai, kad nuteistajai buvo inkriminuotas veikimas organizuota grupe su asmenimis, kurie, kaip ir ji pati, neatitinka pirmiau išdėstytų BK 200 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos specialiojo subjekto požymių, išplėstinė septynių teisėjų kolegija bylą pagal kaltinimus padarius nusikalstamas veikas, nurodytas BK 200 straipsnio 1 dalyje, jai nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-7-9-976/2020

BK 312 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl BK 312 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymio „kita viešosios pagarbos vieta“

Apžvelgiamoje baudžiamojame byloje asmuo apeliacinės instancijos teismas nuosprendžiu, panaikinus pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį, pagal BK 312 straipsnio („Kapo ar kitos viešosios pagarbos vietos išniekinimas“) 2 dalį išteisintas; pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalis dėl jo nuteisimo pagal BK 284 straipsnį („Viešosios tvarkos pažeidimas“) palikta nepakeista. Prokuroras kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas, darydamas išvadą, jog nuteistojo vandališki veiksmai sunaikinant mirusiam asmeniui atminti memorialinę lentą neatitinka BK 312 straipsnio 2 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymių, nepagrįstai susiaurino šios normos turinį. Kasacinis teismas šiems prokuroro kasacinio skundo argumentams pritarė.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo tai, kad pagal BK 312 straipsnio 1 dalį atsako tas, kas suardė ar kitaip išniekino kapą arba suniokojo paminklą, arba išniekino kitą viešosios pagarbos vietą. BK 312 straipsnio 2 dalyje nustatyta atsakomybė tam, kas atliko vandališkus veiksmus kapinėse ar kitoje viešosios pagarbos vietoje arba dėl rasinių, nacionalinių ar religinių motyvų išniekino kapą ar

kitą viešosios pagarbos vietą. Iš apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio matyti, kad šis teismas padarė išvadą, kad šio BK straipsnio saugoma vertybė – mirusiojo atminimas – siejama tik su asmens mirties ar palaidojimo vieta, o sunaikinta atminimo lenta žymėjo ne palaidojimo vietą, bet mirusio asmens darbo, todėl nuteistojo padarytų vandališkų veiksmų vieta neatitinka šio nusikaltimo sudėties požymio „kita viešosios pagarbos vieta“. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad teisinėje literatūroje BK 312 straipsnio turinys taip pat aiškinamas kaip neapimantis atminimo lentų ar bareljefų, esančių vietose, nesusijusiose su asmens mirties ar palaidojimo vieta, tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, toks siaurinamasis viešosios pagarbos vietos aiškinimas neišplaukia nei iš BK XLV skyriaus pavadinime nurodytos saugomos vertybės (mirusiojo atminimo), nei iš BK 312 straipsnio turinio.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad iš BK XLV skyriuje nurodytų nusikalstamų veikų sudėčių požymių matyti, jog mirusiojo atminimas kaip įstatymo saugoma vertybė siejamas ne tik su mirusiojo palaikų ir jo laidojimo vietos (kapo) neliečiamumu, kapinių ir laidotuvių rimtimi, bet ir su kitais materialiais objektais, kuriais išreiškiama pagarba mirusiajam (paminklu, kita viešosios pagarbos vieta). Be to, įstatymo saugomas ir mirusiojo geras vardas nuo melagingų prasimanymų (BK 313 straipsnio 2 dalis) ir ši nusikalstama veika neribojama nei dalyko, nei padarymo vietos požymiais. Iš visų BK 312 straipsnio 1, 2 dalyse nurodytų objektyviųjų požymių, apibūdinančių kėsinosi dalyką ir vietą, tik kapas ir kapinės siejami su asmens palaikų esamo ar tariamo (kenotafas) buvimo vieta. Teisėjų kolegija nurodė, kad paminklas – tai ne tik prie kapo esantis statinys, kuriuo įamžinama mirusiojo palaikų buvimo vieta, bet ir statinys, kurio tikslas įamžinti mirusio asmens reikšmingus visuomeninius ar valstybinius socialinius vaidmenis ir pasiekimus. Taigi paminklo mirusiajam vieta gali nesutapti su jo mirties ar palaidojimo vieta. Kitos viešosios pagarbos vietos nurodymas normoje taip pat rodo įstatymo leidėjo siekį įtvirtinti ir ne šalia asmens mirties ar kapo esančių objektų, kuriuose vienaip ar kitaip įamžintas mirusio asmens atminimas, teisinę apsaugą. Teisėjų kolegijos nuomone, BK 312 straipsnyje sąmoningai nenurodytas tikslus baigtinis tokių objektų ir vietų sąrašas, nes mirusiojo atminimo įamžinimo tradicija ir būdai laikui bėgant gali kisti. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad vieno ar kito istoriškai reikšmingo ir jau mirusio asmens gyvenimo, darbo, apsilankymo ar kitos veiklos vietos oficialus pažymėjimas tam tikru ženklu (lenta, bareljefu ir kt.) taip pat išreiškia pagarbą mirusiajam, taigi logiška, kad ir tokiems objektams užtikrinama speciali baudžiamoji teisinė apsauga. Šią išvadą netiesiogiai pagrindžia ir tai, kad Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse nėra specialios normos, nustatančios atsakomybę už tokių atminimo objektų išniekinimą.

Kita vertus, nors ir išreikšdama kitokią poziciją dėl BK 312 straipsnio 2 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėties nei ta, kuria rėmėsi apeliacinės instancijos teismas, teisėjų kolegija, atsižvelgdama į baudžiamojo proceso greitumo, tikslingumo ir ekonomiškumo principus, nenustatė pakankamo pagrindo (BPK 369 straipsnis) keisti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje nusikalstama veika, nurodyta BK 312 straipsnio 2 dalyje, buvo inkriminuojama nuteistajam kaip idealiosios sutapties su viešosios tvarkos pažeidimu (BK 284 straipsnis) dalis. Pirmosios instancijos teismas pagal BK 312 straipsnio 2 dalį buvo paskyręs nuteistajam baudą, kuri buvo apimta bausmės, paskirtos pagal BK 284 straipsnį. Teisėjų kolegijos vertinimu, net ir sugražinus asmeniui nuteisimą pagal BK 312 straipsnio 2 dalį ir šiuo pagrindu paskirtą bausmę, tai neturės jokios įtakos galutinei bausmei, kuri išliks lygi bausmei, paskirtai pagal BK 284 straipsnį.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija sprendė, kad tokioje situacijoje apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio keitimas būtų tik formalaus pobūdžio, jokių teisiškai reikšmingų padarinių nuteistojo teisinei padėčiai neturėtų, kita vertus, įvirtintų tam tikrą procesinį neapibrėžtumą, ir prokuroro kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-94-788/2020

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 20 straipsnio nuostatų laikymasis

Dėl asmens atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 39¹ straipsnį parodymų vertinimo

Kasaciniame skunde vieno iš nuteistųjų gynėjas, be kita ko, nurodė, kad pirmosios instancijos teismas nuteistojo kaltę padarius BK 260 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą veiką grindė tik nuteistąjį kaltinančiais liudytojų – atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės asmenų – parodymais.

Kasacinis teismas nurodė, kad BPK įtvirtinamas laisvo įrodymų vertinimo principas, pagal kurį nė viena įrodymų rūšis neturi pranašumo prieš kitas, visi įrodymai turi būti įvertinami bendra tvarka. Teismas šiame kontekste taip pat pažymėjo, kad BPK nenustatyta papildomų ar specialių reikalavimų asmenų, kurie atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 39¹ straipsnį, parodymams ir jų vertinimui, tačiau kasacinės instancijos teismo praktikoje, atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudenciją, formuojami tam tikri kriterijai, taikytini vertinant asmenų, kurie buvo atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pritaikius BK 39¹ straipsnį, parodymus.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad EŽTT praktikoje pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnį nuosekliai pripažįstama, kad parodymų, kuriuos liudytojai duoda mainais už imunitetą nuo baudžiamojo persekiojimo ar kitas privilegijas, panaudojimas yra svarbi priemonė valstybėms kovojant su itin pavojingais, be kita ko, organizuotais, nusikaltimais. Tačiau tokių parodymų panaudojimas gali pakenkti baudžiamojo proceso prieš kaltinamąjį teisingumui ir sukelti keblių (jautrių) klausimų ta apimtimi, kiek tokie parodymai dėl savo pobūdžio yra atviri manipuliacijoms ir gali būti duodami tik siekiant gauti mainais pasiūlytus privalumus arba dėl asmeninio keršto. Taigi negalima sumenkinti kartais nevienareikšmio tokių parodymų pobūdžio ir pavojaus, kad asmuo gali būti apkaltintas ir nuteistas vadovaujantis nepatikrintais parodymais, kurie nebūtinai yra nešališki (objektyvūs), tačiau tokio pobūdžio parodymų panaudojimo savaime nepakanka, kad procesas taptų neteisingas.

Teisėjų kolegija nurodė, kad analogiškos pozicijos dėl asmenų, atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės, parodymų vertinimo laikomasi ir kasaciniėje praktikoje, kurią formuojant vadovaujamasi, be kita ko, EŽTT sprendimais. Kasacinės instancijos teismas pažymėjo, kad savo nutartyse yra ne kartą pasisakęs, kad asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės BK 39¹ straipsnio pagrindu, parodymai turėtų būti vertinami pagal bendrąsias įrodymų vertinimo taisykles, tačiau tokio asmens parodymų savarankiškumo ir objektyvumo vertinimui turi būti skiriamas didesnis dėmesys nei vertinant kitų liudytojų parodymus; kad vertinant liudytojų, kurie toje pačioje byloje yra buvę įtariamieji, parodymus taip pat turi būti skiriamas didesnis dėmesys jų parodymų patikimumo vertinimui. Teisėjų kolegija pažymėjo taip pat tai, kad kasaciniuose nutartyse išaiškinta, kad egzistavusi baudžiamosios atsakomybės pritaikymo grėsmė savaime nepagrindžia išvados, kad tokių liudytojų parodymai negali būti objektyvūs, kad teisėsaugos pareigūnai tokioje situacijoje paprastai gali išgauti neteisingus parodymus. Pagal baudžiamojo proceso įstatymą asmenų (kaltinamojo, nukentėjusiojo, liudytojų) parodymai įrodymais pripažįstami tada, kai jie nepažeidžiant įstatyme nustatytos tvarkos yra duoti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismo posėdyje arba ikiteisminio tyrimo teisėjui. Byloje esantiems duomenims patikrinti gali būti perskaitomi ikiteisminio tyrimo metu pareigūnui ar prokurorui duoti kaltinamojo, nukentėjusiojo ir liudytojo parodymai, taip pat perklausomi ir peržiūrimi tokių apklausų garso ir vaizdo įrašai. Kasacinės instancijos teismas ne kartą yra pasisakęs, kad tokie parodymai savarankiškos įrodomosios reikšmės neturi, tačiau jie gali būti reikšmingi tikrinant ir įvertinant tiek kaltinamojo teisme duotus parodymus, tiek kitus byloje teismo ištirtus duomenis.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus ir byloje esančią medžiagą teisėjų kolegija konstatavo, kad atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės asmenų parodymai šioje byloje įvertinti nepažeidžiant BPK 20 straipsnio 5 dalyje įtvirtintų reikalavimų, nes pirmosios instancijos teismo teisiamaajame posėdyje liudytojai – nuo baudžiamosios atsakomybės BK 39¹ straipsnio pagrindu atleisti asmenys

buvo apklausti dalyvaujant kaltinamiesiems, kurie turėjo galimybę užduoti liudytojams klausimus, o pirmosios instancijos teismo nuosprendyje šių liudytojų parodymai detaliai išdėstyti ir įvertinti vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota tokių parodymų vertinimo praktika.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89-689/2020

BPK 109 straipsnio nuostatų laikymasis

Dėl teismo pareigos tinkamai nustatyti civilinį atsakovą

Aptariamoje baudžiamojoje byloje dėl nuteistojo padarytos nusikalstamos veikos nukentėjusysis, atlikdamas rąstinio namo surinkimo darbus, nukrito žemyn ant betoninio grindinio ir patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą. Dėl patirtų sužalojimų nukentėjusysis nuo 2018 m. rugpjūčio 1 d. iki 2018 m. spalio 31 d. buvo nedarbingas. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Mažeikių skyrius už laikiną nedarbingumą nukentėjusiajam sumokėjo 1662,94 Eur ligos išmoką, dėl to pareiškė byloje civilinį ieškinį. Teismai, tenkindami civilinį ieškinį, žalos atlyginimą priteisė tik iš nuteistojo, įmonės direktoriaus, o ne iš jį samdžiusios įmonės – UAB „L“.

Kasacinis teismas su tokia pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų pozicija nesutiko, ir nurodė, kad pagal BPK 109 straipsnį, 111 straipsnio 1 dalį baudžiamojoje byloje už padarytą žalą atsakyti gali ne tik kaltinamasis, bet ir už jo veikas materialiai atsakingi asmenys, jeigu šie asmenys pagal įstatymą privalo atlyginti dėl kito asmens veiksmų atsiradusią žalą. Pagal kasacinio teismo praktiką bylose dėl nusikalstamos veikos pagal BK 176 straipsnio 1 dalį žalos atlyginimas, vadovaujantis pirmiau nurodyta įstatymo nuostata, priteisiamas iš asmens, samdančio darbuotoją, dėl kurio kaltės įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, t. y. iš civilinių atsakovų, kurie dažniausiai yra juridiniai asmenys.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad teismas privalo būti pakankamai, neperžengdamas įstatyme nurodytų ribų, aktyvus sprenddamas baudžiamajame procese civilinio ieškinio klausimus. Tuo atveju, kai pagal įstatymą (BPK 109 straipsnis, CK 6.264 straipsnio 1 dalis) nusikalstama veika padarytą žalą turi atlyginti ne kaltinamasis ar ne tik jis, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teisėjas tai privalo išaiškinti civiliniam ieškovui. Civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo statusui įgyti nepakanka vien tik asmens, kuriam nusikalstama veika padaryta turtinės ar neturtinės žalos, valios – tam reikia ir prokuroro ar teismo procesinio sprendimo (BPK 110 straipsnio 1 dalis, 111 straipsnio 1 dalis). Taigi net ir tuo atveju, kai civilinis ieškovas neišreiškia savo valios dėl pagal įstatymą materialiai už įtariamojo (kaltinamojo) veiksmus atsakingo asmens įtraukimo į bylą kaip civilinio atsakovo, tokį sprendimą, atsižvelgus į bylos aplinkybes, privalo priimti prokuroras ar teismas. Kasacinis teismas pažymėjo ir tai, kad pagal teismų praktiką tinkamo atsakovo įtraukimo į bylą klausimas gali būti sprendžiamas ir apeliacinio bylos nagrinėjimo stadijoje – jei už kaltinamojo veikas materialiai atsakingas asmuo kaip civilinis atsakovas nebuvo įtrauktas pirmosios instancijos teismo teisiamejame posėdyje, tai bylą nagrinėjantis apeliacinės instancijos teismas tokį asmenį įtraukia kaip atsakovą. Tokiu atveju dėl civilinio ieškinio atliekamas įrodymų tyrimas (BPK 324 straipsnio 6 dalis).

Atsižvelgusi į nurodytus argumentus, teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje teismai, priteisdami žalos atlyginimą iš nuteistojo, neatsižvelgė į CK nuostatas, reguliuojančias žalos atlyginimo klausimus, kai ši žala atsiranda dėl darbuotojų, einančių savo darbinės (tarnybinės) pareigas, kaltės. Anot teisėjų kolegijos, teismai, sprenddami žalos atlyginimo klausimą šioje byloje, vadovaudamiesi CK 6.264 straipsnio 1 dalimi, į bylą kaip civilinį atsakovą turėjo įtraukti UAB „L“, t. y. juridinį asmenį, samdžiusį darbuotoją – šiuo atveju direktorių, dėl kurio kaltės įvyko nelaimingas atsitikimas darbe. Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą pagal nuteistojo gynėjo apeliacinį skundą, nepatikrino pirmosios instancijos teismo nuosprendžio pagrįstumo civilinio ieškinio išsprendimo aspektu ir šiuo klausimu nepasisakė. Šiame kontekste kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad UAB „L.“ kaip civilinis atsakovas, atstovaujamas nuteistojo (direktoriaus), byloje nurodytas Klaipėdos apygardos prokuratūros Klaipėdos apylinkės prokuratūros 2019 m. sausio 3 d. apklaustinių teisiamejame posėdyje asmenų sąrašė, taip pat pranešime dėl bylos siuntimo su

apeliaciniu skundu Klaipėdos apygardos teismui, tačiau civilinio ieškinio išieškojimo klausimas byloje išspręstas netinkamai.

Taigi, teisėjų kolegija konstatavo, kad sprendžiant civilinio ieškinio klausimą byloje, buvo padaryta esminių BPK pažeidimų, ir, panaikinęs apeliacinės instancijos teismo nutartį, bylos dalį dėl civilinio ieškinio gražino iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-181-628/2020

BPK 159 straipsnio nuostatų laikymasis

Dėl būtinybės ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje nustatyti leistinų atlikti nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų apimtis

Šioje baudžiamojoje byloje kasatorius, be kita ko, teigė, kad abiejų instancijų teismai padarė esminius duomenų, gautų panaudojant slaptus tyrimo veiksmus, vertinimo pažeidimus. Anot kasatoriaus, teismai nepatikrino, ar nutartis, kuria leista atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus (toliau – ir NVIV) yra teisėta ir pagrįsta, nes NVIV, sankcionuotų šia ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, metu buvo daromi vaizdo ir garso įrašai, nors pirmiau nurodytoje nutartyje nebuvo suformuluotas leidimas tai daryti.

Vertindama kasacinio skundo argumentus, teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagrindinė prielaida tinkamai įvertinti slaptų tyrimo veiksmų metu gautų duomenų leistinumą, taip pat ir patikimumą yra bylą nagrinėjančiam teismui, taip pat ir kitiems proceso dalyviams, aiškus faktinis ir teisinis tokių veiksmų atlikimo pagrindas. Teisėjų kolegija nurodė, kad kasacinės instancijos teismo praktikoje išaiškinta, kad nutarties dėl neviešo pobūdžio veiksmų sankcionavimo rezoliucinėje dalyje turi būti tiksliai nurodytas sankcionuojamų veiksmų pavadinimas, turinys, apimtis, laikas ir asmuo ar asmenys, prieš kuriuos leidžiama atlikti operatyvinius (kriminalinės žvalgybos) veiksmus. Leidimas atlikti operatyvinius (kriminalinės žvalgybos) veiksmus turi būti kiek įmanoma tikslesnis, kad proceso dalyviai ir bylą nagrinėjantys teismai galėtų įvertinti tų veiksmų teisėtumą (teisinį pagrindą) ir pagrįstumą (faktinį pagrindą), būtent kad būtų aišku, kokie veiksmai, kur, prieš kokius asmenis, kiek laiko galėjo būti vykdomi. Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį ir į tai, kad toks reikalavimas negali būti suprantamas kaip perteklinių duomenų nurodymas teismo nutartyse. Teismo sprendimuose turi būti nurodyti duomenys, kurie būtini teisiniam ir faktiniam operatyvinių (kriminalinės žvalgybos) veiksmų ar neviešo pobūdžio procesinių prievartos priemonių (slaptų tyrimo veiksmų) pagrindui įvertinti; taip pat būtini teismo sprendimu leidžiamoms atlikti veiksmų apimtims (riboms) nustatyti, t. y. susiję su slaptai kontroliuojamo susižinojimo objektu (asmeniu, asmenimis), vieta, laiku (terminu) ir būdu (garso, vaizdo, kitokiu kontroliavimu). Iš esmės, anot teisėjų kolegijos, tokie patys reikalavimai taikomi ir neviešo pobūdžio priemonių, nustatytų BPK, skyrimui.

Kasacinis teismas nurodė, kad nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad prokuroras su prašymu taikyti BPK 159 straipsnyje nustatytus veiksmus kreipėsi į ikiteisminio tyrimo teisėją. Iš šio prašymo turinio matyti, kad atliekant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus buvo prašoma leisti susitikti su P. P. ir T. T. bei tartis su jais dėl kyšio, jo dalyko ir dydžio, pažadėti ir (ar) duoti kyšį jiems ir (arba) kitiems jų nurodytiems asmenims, pasirašyti teikiamus dokumentus. Prašyme taip pat nurodyta, kad yra numatomas garso ir vaizdą fiksuojančios bei įrašiančios techninės priemonės naudojimas. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartimi leista nuo 2017 m. birželio 1 d. iki 2017 m. liepos 23 d. M. K. atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus P. P. ir T. T. atžvilgiu, t. y. susitikti su P. P. ir T. T. bei tartis su jais dėl kyšio, jo dalyko ir dydžio, pažadėti ir (ar) duoti kyšį jiems ir (arba) kitiems jų nurodytiems asmenims, pasirašyti teikiamus dokumentus. Šios nutarties pagrindu užfiksuotas 2017 m. birželio 4 d. ir 2017 m. birželio 6 d. M. K., T. T. ir P. P. susitikimas, jo metu vykęs pokalbis. Abiejų instancijų teismai šiuos duomenis – nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų atlikimo 2017 m. spalio 26 d. protokolus pripažino įrodymais, patvirtinančiais nuteistojo kaltę padarius teismų nustatytus nusikaltimus.

Įvertinusi Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartį, teisėjų kolegija pažymėjo, kad šios nutarties rezoliucijoje nėra suformuluotas leidimas nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų atlikimo metu naudotis techninėmis priemonėmis, fiksuojančiomis garsą ir vaizdą, taip pat apie tai nėra užsimenama ir nutarties aprašomojoje dalyje. Šiame kontekste kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad pats savaime nusikalstamos veikos imitavimo veiksmų sankcionavimas leidžiant tartis dėl kyšio, pažadėti ar tartis dėl kyšio davimo nėra savaiminis informacijos rinkimo būdas. Šiuo atveju imituojant nusikalstamą veiką, t. y. tariantis dėl kyšio ar jo davimo, tik sudaroma galimybė rinkti reikiamą informaciją, todėl teismo nutartyje, kuria sankcionuotas leidimas atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, turi būti nurodytas ir informacijos rinkimo būdas, kuris bus naudojamas.

Atsižvelgusi į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad 2017 m. birželio 1 d. nutartimi buvo apsiribota tik leidimu atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus P. P. ir T. T. atžvilgiu, o dėl leidimo panaudoti garsą ir vaizdą fiksuojančias technines priemones nepasisakyta. Tai, anot teisėjų kolegijos, reiškia, kad aptariama nutartimi duotas leidimas tik atlikti rezoliucijoje išvardytus NVIV, bet ne kitus veiksmus. Abiejų instancijų teismai ignoravo šį procesinį pažeidimą ir nesiaiškino, kokių faktiniu ir teisiniu pagrindu NVIV dalyvis M. K. nepaisė 2017 m. birželio 1 d. nutarties rezoliucinės dalies, ir taip pažeidė BPK 20 straipsnio 3–5 dalių reikalavimus.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija apeliacinės instancijos teismo nuosprendį panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154-1073/2020

BPK 305, 320 straipsnių nuostatų laikymasis

Dėl apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiui keliamų reikalavimų

Šioje baudžiamojoje byloje kasacinius skundus padavę nuteistieji S. L., A. B. ir A. Ž. teigė, kad apeliacinės instancijos teismas juos pagal BK 189 straipsnio 1 dalį apeliacinės instancijos teismas nuteisė nesant jų veikose visų nusikalstamos veikos sudėties požymių, dėl to netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą (BK 2 straipsnio 4 dalį) ir padarė esminius BPK 305 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimų pažeidimus. Be to, S. L. ir A. Ž. teigė nepagrįstai esą nuteisti ir pagal BK 300 straipsnio 1 dalį.

Nagrinėdamas šią baudžiamąją bylą kasacinis teismas, visu pirma, pažymėjo, kad BPK 305 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, jog apkaltinamojo nuosprendžio aprašomojoje dalyje išdėstomos įrodytomis pripažintos nusikalstamos veikos aplinkybės, t. y. nurodoma jos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės. Viena iš pagrindinių baudžiamosios atsakomybės sąlygų yra ta, kad asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą, jei jo padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo nurodytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį (BK 2 straipsnio 4 dalis), todėl teismui tenka pareiga nuosprendyje, be kita ko, nustatyti ir jame nurodyti visas faktines aplinkybes, būtinas tam, kad būtų galima konstatuoti BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje nurodytos nusikalstamos veikos sudėtį sudarančių požymių buvimą ar nebuvimą. Forma ir turiniu apkaltinamasis nuosprendis turi atitikti BPK 304–307 straipsniuose keliamus reikalavimus, turi būti įtikinamas, nekelti abejonių dėl jame padarytų išvadų, o nusikalstamos veikos aplinkybės bei įrodymai, kurių pagrindu jos nustatytos, turi būti išdėstomi nuosekliai ir sudaryti logišką visumą. Nuosprendis yra pagrįstas, kai jame padarytos išvados dėl visų sprendinų klausimų, iš jų – dėl nusikalstamos veikos sudėties, asmens kaltumo ar nekaltumo, yra argumentuotos, aiškios ir tikslios.

Antra, teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagal BK 189 straipsnio 1 dalį baudžiamoji atsakomybė kyla tam, kas įgijo, naudojos arba realizavo turtą žinodamas, kad tas turtas gautas nusikalstamu būdu. Šios nusikalstamos veikos sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai pasireiškia iš anksto nepažadėto svetimo žinomai nusikalstamu būdu gauto turto įgijimu, naudojimu juo arba realizavimu, t. y. būtina nustatyti, kad šiame straipsnyje nurodytas nusikaltimas reikalauja nustatyti aiškiai teisės normoje apibrėžtus nusikalstamos veikos požymius: 1) kaltininko įgyjamas

turtas iki patekimo pas jį yra gautas nusikalstamu būdu; 2) kaltininkas, prieš įgydamas, naudodamas ar realizuodamas tokį turtą, žino, kad turtas gautas nusikalstamu būdu. Vadovaujantis teismų praktika, BK 189 straipsnio 1 dalies prasme nusikalstamu būdu gautas turtas yra toks, kuris iki patekimo pas kaltininką kito asmens yra gautas nusikalstamu būdu, pvz., padarius vagystę arba kitą savanaudišką nusikaltimą.

Atsižvelgusi į nurodytus argumentus, teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje nuteistieji buvo kaltinami tuo, kad pagrobė žoliapjovės-traktoriukus ir kitą turtą; už tai pirmosios instancijos teismas juos pripažino kaltais pagal BK 178 straipsnio 3 dalį (dvi veikos). Apeliacinės instancijos teismas, nusprendęs, kad byloje nepakanka įrodymų daryti išvadai, kad šį turtą pavogė būtent nuteistieji, konstatavo, kad nuteistieji ir asmuo, kurio byla išskirta, įgijo nusikalstamu būdu gautą turtą, ir jų veikas iš BK 178 straipsnio 3 dalies perkvalifikavo pagal BK 189 straipsnio 1 dalį. Apeliacinės instancijos teismas nuosprendžio aprašomojoje dalyje konstatavo, kad nuteistieji, veikdami bendrininkų grupe su asmeniu, kurio baudžiamoji byla išskirta, įgijo nusikalstamu būdu gautą turtą savaeigę žoliapjovę-traktoriuką „Dolmar D-Tracc TM-92.14H“ ir savaeigę žoliapjovę-traktoriuką „Husqvarna CTH 200 twin“ iš tyrimo metu nenustatytų asmenų be teisėtą įgijimo faktą patvirtinančių dokumentų, teigdamas, kad šis turtas buvo gautas nusikalstamu būdu, tačiau nei turto gavimo būdo, nei aplinkybių, iš kurių būtų galima spręsti, kad iš tiesų turtas gautas būtent nusikalstamu būdu, nuosprendyje visiškai neatskleidė. Taigi apeliacinės instancijos teismas, anot teisėjų kolegijos, nuosprendyje tinkamai nenurodė pripažintų įrodytomis visų faktinių aplinkybių, būtinų tam, kad būtų galima konstatuoti šio BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje nurodytos nusikalstamos veikos sudėties požymio buvimą ar nebuvimą. Be to, kasacinio teismo nuomone, apeliacinės instancijos teismas, nesutikdamas su pirmosios instancijos teismo atliktu šios veikos kvalifikavimu pagal BK 178 straipsnio 3 dalį, dėl šio turto statuso pateikė prieštarinę prieš tai išdėstytajai išvadą, nuroydamas, kad nenustatyta, kam priklauso šie daiktai, ir todėl nėra galimybės daryti išvadą, kad jie nuteistiesiems yra svetimi. Iš šių aplinkybių teisėjų kolegija sprendė, kad toks apeliacinės instancijos teismo apkaltinamojo nuosprendžio surašymas neatitinka BPK 305 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimų.

Pasisakydamas dėl argumentų, susijusių su neteisingu nuteisimu pagal BK 300 straipsnį, kasacinis teismas nurodė, kad pagal teismų praktiką, kai nusikalstamą veiką padaro keli asmenys, ji aprašoma bendrai, nurodant, kaip kiekvienas iš jų dalyvavo darant nusikalstamą veiką, t. y. nurodoma asmens, kaip bendrininko, rūšis, vaidmuo, atlikti veiksmai, bendrininkavimo forma. Pagal teismų praktiką, kai BK 300 straipsnyje nustatyta veika padaroma bendrininkaujant, atskleidžiant šio nusikaltimo sudėtį turi būti nustatyta ir tai, kuo pasireiškė kiekvieno iš bendrininkų poelgis, kokiomis aplinkybėmis veika buvo padaryta, ar nenutolęs priežastinis ryšys tarp kaltininkų pastangų ir dokumento suklastojimo fakto, ar vien jų veiksmai dėsningai nulėmė nusikalstamos veikos rezultatą. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas, pripažindamas nuteistuosius kaltais pagal BK 300 straipsnio 1 dalį dėl abiejų veikų, konstatavo, kad nuteistieji S. L., A. B. ir A. Ž. veikdami organizuota grupe (BK 25 straipsnio 3 dalis) suklastojo ir panaudojo netikrus dokumentus. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio aprašomojoje dalyje konstatuota, kad šias veikas tie patys nuteistieji padarė veikdami bendrininkų grupe (BK 25 straipsnio 2 dalis). Pagal pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nuosprendžiuose išdėstytą pripažintų įrodytomis nusikalstamų veikų aplinkybių aprašymą jos pasireiškė tuo, kad vienas iš nuteistųjų abiem atvejais pagamino daiktų teisėtą įgijimą patvirtinančius netikrus dokumentus – pirkimo–pardavimo važtaraščius bei garantijos registracijos korteles, įrašydamas į juos tikrovės neatitinkančias žinias, ir vienos BK 300 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos padarymo atveju asmuo, dėl kurio byla išskirta (dėl žoliapjovių-traktoriukų „Dolmar D-Tracc TM92.14H“ ir „Husqvarna CTH 200 twin“ dokumentų), o kitos nusikalstamos veikos atveju kitas nuteistasis (dėl daiktų, pavogtų iš Jaunimo gerovės tarnybos patalpų dokumentų) šiuos dokumentus pateikė krovinio patikrinimą atliekantiems Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnams. Tačiau nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismo nuosprendžių aprašomosiose dalyse nėra nurodyta, kuo pasireiškė kitų nuteistųjų dalyvavimas padarant šias dvi nusikalstamas veikas.

Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas iš esmės apsiribojo šių pirmiau paminėtų nusikalstamų veikų nuteistiesiems A. Ž. ir S. L. preziumavimu, neaptdamas šių bendrininkų vaidmens padarant bendrą nusikalstamą veiką, be to, neaptdarė, kokie įrodymai patvirtina atitinkamas įrodytomis pripažintas aplinkybes. Teisėjų kolegijos vertinimu, toks nuosprendžio surašymas neatitinka pirmiau minėtų BPK 305 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimų, 305 straipsnio 1 dalies 2 punkto reikalavimų nuosprendžio aprašomojoje dalyje išdėstyti įrodymus, kuriais grindžiamos teismo išvados, bei BPK 320 straipsnio 3 dalies reikalavimų patikrinti bylą tiek, kiek prašoma apeliaciniuose skunduose. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad, nuosprendyje nenurodžius (neatskleidus) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, pažeidžiama asmens, kaltinamo padarius tokią veiką, teisė į gynybą, nes tampa neaišku, kokių faktinių aplinkybių buvimas yra įrodytas, todėl toks baudžiamojo proceso pažeidimas laikytinas esminiu, suvaržančiu kaltinamojo teisės į gynybą (BPK 44 straipsnio 8 dalis).

Atsižvelgusi į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija apeliacinės instancijos nuosprendį panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-174-511/2020

III. CIVILINĖS BYLOS

Daiktinė teisė

Dėl nuostolių atlyginimo dėl servituto

Ieškovė prašė priteisti iš atsakovės nuostolių atlyginimą bei nustatyti atsakovei ieškovės naudai mokėti periodinę kompensaciją už dėl nustatyto servituto patiriamus nuostolius. Ieškovė nurodė, kad ginčo žemės sklypui nustatytas servitutas tam, kad atsakovė galėtų naudotis sau priklausančiais statiniais, kurie užima visą sklypą. Pasak ieškovės, jos mokamas žemės mokestis yra didesnis nei atsakovės jai mokama kompensacija už nustatytą žemės servitutą, todėl ieškovė patiria nuostolių. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Byloje nustatyta, kad ankstesniam ginčo žemės sklypo savininkui buvo atkurta nuosavybės teisė į šį žemės sklypą, ant kurio yra vienuolika atsakovei priklausančių pastatų. Dėl šios priežasties žemės sklypui nustatytas servitutas. Žemės sklypo savininkai keitėsi kelis kartus, kol ja tapo ieškovė. Ginčas tarp buvusio žemės sklypo savininko ir atsakovės dėl kompensacijos, mokėtinos už nustatytą žemės servitutą, yra išspręstas įsiteisėjusiais teismų procesiniais sprendimais. Todėl kasacinis teismas sutiko su bylą nagrinėjusių teismų išvada, kad šiuo atveju ginčas dėl servituto ir už jį mokėtinos kompensacijos yra išspręstas įsiteisėjusiais teismų procesiniais sprendimais ir šie sprendimai privalo būti vykdomi. Aplinkybė, kad minėti teismų procesiniai sprendimai priimti dėl buvusio žemės sklypo savininko, neturi teisinės reikšmės, nes ieškovė, pirkimo–pardavimo sutartimi įsigijusi žemės sklypą iš buvusio savininko, yra jo teisių perėmėja.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog teismai neturėjo teisės spręsti, nuo kokios žemės sklypo vertės turi būti skaičiuojama kompensacija už nustatytą žemės servitutą. Tuo atveju, jeigu atsakovė, ieškovės nuomone, netinkamai vykdo įsiteisėjusį teismo procesinį sprendimą, ieškovė dėl priverstinio tinkamo teismo sprendimo vykdymo turi teisę kreiptis į antstolį, o ne į teismą. Klausimas dėl žemės sklypo vertės, nuo kurios turi būti apskaičiuojamas už nustatytą žemės servitutą mokėtinos kompensacijos dydis, yra su tinkamu teismo sprendimo vykdymu susijęs klausimas, jį išspręsti turi teismo sprendimo vykdymą atliekantis antstolis. Tuo atveju, jeigu ieškovė nesutinka su VĮ Registrų centro Nekilnojamojo turto registro centrinio duomenų banko išraše nurodoma vidutine rinkos žemės sklypo verte, ji turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka kreiptis tiesiogiai į VĮ Registrų centrą dėl autentiškų duomenų dėl žemės sklypo vidutinės rinkos vertės pateikimo.

Kasacinis teismas sutiko su bylą nagrinėjusių teismų išvada, kad ieškovės už žemės sklypą mokamas žemės mokestis nėra priežastiniu ryšiu susijęs su žemės sklype nustatytu servitutu. Žemės mokestį ieškovė, kaip žemės sklypo savininkė, privalo mokėti nepriklausomai nuo to, ar žemės sklype

yra nustatytas servitutas. Tačiau byloje susiklostė tokia teisinė situacija, kai buvusiam žemės sklypo savininkui atkurtos nuosavybės teisės į užstatytą žemės sklypą, ir pagal galiojusį teisinį reguliavimą pasirinktas servituto institutas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal dabartinį teisinį reguliavimą tokia situacija, kai pastatų, esančių kitam asmeniui nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype, savininkui daiktinės teisės pagrindu nustatoma teisė naudotis visu žemės sklypu, faktiškai perduodant ir žemės sklypo valdymo teisę, nors tokia teisė įvardinama servitutais, faktiškai atitinka užstatymo teisę (superficies) (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.160 straipsnis). Daiktinės teisės į svetimą daiktą turėtoji tenka prievolė ne tik tinkamai išlaikyti tą svetimą daiktą, bet ir mokėti mokesčius bei kitas su tuo daiktu susijusias įmokas, jeigu sutartis ar įstatymai nenustato kitaip. Todėl kasacinis teismas nurodė, kad šioje byloje atmesti ieškovės reikalavimai dėl kompensacijos, mokėtinos už nustatytą servitutą, neužkerta kelio jai, esant teisiniam pagrindui, kelti reikalavimų atsakovei dėl kitų įstatymo nustatytų turtinių prievolių.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas skundžiamus teismų procesinius sprendimus paliko iš esmės nepakeistus, pašalindamas motyvus dėl žemės sklypo vertės, nuo kurios skaičiuojama už žemės servitutą mokėtina kompensacija.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-216-701/2020

Sutarčių teisė

Dėl individualiai aptartų vartojimo sutarčių sąlygų

Ieškovas prašė pripažinti niekine ir negaliojančia nuo jos sudarymo momento tarpininkavimo paslaugų sutartį su atsakove, pripažinti nepagrįstu atsakovės reikalavimą sumokėti pinigų sumą pagal išankstinio apmokėjimo sąskaitą. Atsakovė priešieškiniu prašė priteisti solidariai iš ieškovo ir trečiojo asmens (ieškovo sutuoktinės) skolą už tarpininkavimo paslaugas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė. Byloje kilo ginčas, ar tarpininkavimo sutartyje nustatytas sėkmės mokestis buvo individualiai aptartas su vartotoju (ieškovu).

Pagal galiojančią teisinį reguliavimą nesažiningų sąlygų kontrolė visų pirma taikoma vartojimo sutartims, antra, taikoma tokioms sutarčių sąlygoms, kurios nebuvo individualiai aptartos. Bylą nagrinėję teismai priėjo prie išvados, kad tarpininkavimo sutarties sąlygos buvo individualiai aptartos ir joms netaikytinos CK 6.228⁴ straipsnio normos, tačiau kasacinis teismas su tokia išvada nesutiko. Remdamasis CK 6.185 straipsniu, kasacinis teismas išskyrė keturis standartinėms sutarčių sąlygoms būdingus požymius: 1) sutartinis šių sąlygų pobūdis (jas ketinama įtraukti į sutartį); 2) išankstinis parengimas; 3) vienašališkas įtvirtinimas; 4) bendras pobūdis, kadangi jas numatoma pakartotinai naudoti keliose sutartyse. Tuo tarpu individualiai neaptartomis kasacinis teismas pripažino sutarčių sąlygas, iš esmės tenkinančias trečiąjį požymį, t. y. jos yra vienašališkai įtvirtintos. Bendro nevienkartinio naudojimo požymis nėra būtinas, o antrasis požymis yra išankstinė sąlyga trečiajam: vienašališkai įtvirtinama tai, kas buvo parengta iš anksto. Kasacinis teismas nurodė, jog vertinant sutarties sąlygos sąžiningumą neturi būti apsiribojama vien tipinių (standartinių) sutarčių sąlygų kontrole, įstatyme vartojama sąvoka „individualiai neaptarta sutarties sąlyga“ yra platesnė nei sąvoka „standartinė sutarties sąlyga“ ir apima visas sutarčių sąlygas, kurios buvo vienašališkai įtvirtintos, nesant tarp sutarties šalių tinkamų derybų, net jei jos panaudotos tik vienoje sutartyje. Taigi į CK 6.228⁴ straipsnio reguliavimo apimtį patenka standartinės sutartys, standartinės sutarčių sąlygos, taip pat kitos sutarčių sąlygos, jeigu vartotojas neturėjo realių galimybių daryti įtakos jų turiniui ir jos nebuvo individualiai suderėtos.

Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad tarpininkavimo sutarties sąlygas vienašališkai parengė atsakovė, todėl kasacinis teismas pažymėjo, jog atsakovė turėjo pareigą įrodyti, kad tarp sutarties šalių vyko derybos dėl tarpininkavimo sutarties sąlygų. Tarpininkavimo sutarties sąlygų aptarimą ieškovo gyvenamojoje vietoje kasacinis teismas laikė nepakankamu pripažinti, jog atsakovė įrodė, kad tarpininkavimo sutarties sąlygos buvo individualiai aptartos. Kasacinis teismas pažymėjo, jog sprendžiant, ar vartojimo sutarties sąlygos buvo individualiai aptartos, turi būti nustatyta, ar vartotojas galėjo daryti įtaką tokių sąlygų turiniui (1993 m. balandžio 5 d. Tarybos Direktyvos 93/13/EEB dėl

nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 3 straipsnio 2 dalis ir ją įgyvendinančio CK 6.228⁴ straipsnio 4 dalis). Taigi esminis kriterijus – ar įvyko tikros ir reikšmingos derybos. Tokios derybos reikalauja ne paprasto pokalbio apie sutarties sąlygą, bet turi suteikti realią galimybę jai daryti įtaką. Vadinasi, tam, kad vartojimo sutarties sąlygos būtų laikomos individualiai aptartomis ir joms nebūtų taikoma sąžiningumo kontrolė, turi būti įvykdyti du reikalavimai: 1) verslininkas turi įrodyti, kad vartotojas turėjo galimybę derėtis (derybos faktiškai vyko); 2) verslininkas turi įrodyti, kad derybų metu jis suteikė vartotojui realias ir protingas galimybes keisti sutarties turinį. Jei šalių derybų metu sutarties sąlygų pakeitimai, naudingi vartotojui, nebuvo atlikti, verslininkas turi įrodyti, kad vartotojas pakeitimų atlikti nenorėjo, nors tam buvo sudarytos visos sąlygos, vartotojo reikalavimai buvo nepagrįsti arba vartotojas neturėjo tikslo pasiekti galutinį susitarimą.

Konstatavęs, kad teismai nepagrįstai tarpininkavimo sutarties sąlygas laikė aptartomis individualiai ir dėl to nevykdė pareigos *ex officio* (pagal pareigas) vertinti šalių sudarytos sutarties sąlygas sąžiningumo aspektu, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir bylą perdavė šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-222-403/2020

Dėl atsakomybės už papildomas krovinio transportavimo išlaidas, kai krovinyš buvo gabenamas nesilaikant eismo saugumo reikalavimų

Ieškovė (vežėja) prašė priteisti iš atsakovės (krovinio gavėjos) skolą, o atmetus ši reikalavimą – nuostolių atlyginimą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies, o apeliacinės instancijos teismas – atmetė.

Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kad Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencijai (toliau – CMR konvencija) būdingas griežto reguliavimo efektas, sprendė, kad CMR konvencijos 17 straipsnio 1 dalies ir 4 dalies c punkto normos negali būti taikomos tuo atveju, kai vežėjas patyrė papildomų transportavimo (krovinio gabenimo) išlaidų, susijusių su kitos (papildomos, tinkamos kroviniui vežti) transporto priemonės pateikimu ir krovinio perkrovimu į šią transporto priemonę, kai krovinyš nebuvo prarastas ar sugadintas.

Nagrinėjamu atveju byloje nustatyta, kad krovinyš (jo dalis) nebuvo prarastas ar sugadintas. Krovinyš buvo pristatytas gavėjai (atsakovei), pretenzijų dėl krovinio ir jo kokybės, taip pat dėl pavėluoto krovinio pristatymo ieškovei pareikšta nebuvo. Papildomos transportavimo išlaidos atsirado dėl to, kad krovinį gabenanti transporto priemonė su tentine priekaba Vokietijoje buvo sustabdyta policijos pareigūnų ir jie dėl netinkamo krovinio tvirtinimo uždraudė tęsti pervežimą šia transporto priemone. Tęsti pervežimą buvo leista tik perkrovus krovinį į kietos konstrukcijos sunkvežimį. Taigi šiuo atveju ieškovės (vežėjos) patirti nuostoliai yra susiję su papildomomis krovinio gabenimo išlaidomis, atsiradusiomis dėl to, kad krovinyš buvo gabenamas nesilaikant eismo saugumo reikalavimų, o ne dėl žalos kroviniui. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad nepaisant to, jog šalių sudaryta krovinio pervežimo sutartis atitiko CMR konvencijos 1 straipsnyje nurodytas sąlygas, ieškovei (vežėjai) patyrus nuostolių, susijusių su papildomomis krovinio gabenimo išlaidomis, atsiradusiomis dėl to, kad krovinyš buvo transportuojamas nesilaikant eismo saugumo reikalavimų, sprendžiant klausimą dėl atsakomybės už šiuos nuostolius CMR konvencija netaikytina. Šiam klausimui spręsti taikytinos CK civilinę atsakomybę ir vežimą reglamentuojančios, taip pat specialiosios krovinių vežimų organizavimą ir vykdymą reglamentuojančios teisės normos, įtvirtintos Kelių transporto kodekse (Kelių transporto kodekso 1 straipsnio 1 dalis).

Kelių transporto kodekso 32 straipsnio 1 dalyje imperatyviai įtvirtinta vežėjo pareiga tikrinti krovinio išdėstymo ir tvirtinimo atitiktį eismo saugumo reikalavimams. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ši vežėjo pareiga nepriklauso nuo to, kas pakrovė krovinį – siuntėjas ar vežėjas. Tai susiję ir su tuo, kad eismo saugumas yra viešasis interesas. Vežėjas yra tiek eismo dalyvis, tiek už transporto priemonę atsakingas asmuo. Be to, būtent vežėjui, kaip krovinių gabenimo specialistui, turi būti žinomi atitinkamų krovinių saugaus transportavimo reikalavimai. Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, kasacinis teismas išaiškino, kad būtent vežėjas yra atsakingas už nuostolius, susijusius su

papildomomis krovinio gabenimo išlaidomis, atsiradusiomis dėl to, kad krovinsys buvo gabenamas nesilaikant eismo saugumo reikalavimų, išskyrus atvejus, kai jis objektyviai negalėjo suvokti, kad krovinio pakrovimas šių reikalavimų neatitinka. Šią aplinkybę – objektyvų negalėjimą suvokti, kad krovinio pakrovimas neatitinka eismo saugumo reikalavimų, privalo įrodyti vežėjas.

Remdamasis teismų nustatytomis aplinkybėmis, kasacinis teismas nurodė, jog krovinio gabenimą pažeidžiant eismo saugumo reikalavimus nulėmė tai, kad ieškovė: 1) kroviniui gabenti pateikė netinkamą transporto priemonę; 2) priėmė krovinį vežti nepaisydama to, kad padangų pakrovimas neatitiko sutarties reikalavimų; 3) kroviniui pavojingai išsikišus pro tentą, tęsė kelionę. Tuo tarpu krovinio siuntėjos neteisėti veiksmai pasireiškė tuo, kad krovinsys buvo pakrautas nesilaikant sutarties reikalavimų – padangos nebuvo sukrautos eglute. Kasacinis teismas sprendė, kad byloje teismų nustatytos aplinkybės dėl krovinio pakrovimo ir gabenimo nesudaro pagrindo konstatuoti, kad ieškovė, kaip vežėja, objektyviai negalėjo suvokti, jog krovinio pakrovimas, atsižvelgiant į sutarties sąlygų neatitinkančią transporto priemonę, kelia pavojų eismo saugumui. Taigi dėl nuostolių, susijusių su papildomomis krovinio gabenimo išlaidomis, atsiradusiomis dėl to, kad krovinsys buvo gabenamas nesilaikant eismo saugumo reikalavimų, atsiradimo yra atsakinga ieškovė. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis palikta nepakeista.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugpjūčio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-225-969/2020

Dėl nuomininko teisės į išnuomoto valstybės ar savivaldybės turto pagerinimo išlaidų atlyginimą

Ieškovė, be kitų reikalavimų, prašė priteisti iš savivaldybės statinio pagerinimo išlaidas. Pirmosios instancijos teismas statinio pagerinimo išlaidas iš savivaldybės priteisė, o apeliacinės instancijos teismas jas sumažino.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog teismas, nagrinėjantis valstybės ar savivaldybės turto nuomininko reikalavimą dėl išsinuomoto turto pagerinimo išlaidų atlyginimo, turi iširti ir įvertinti nuomininko teisės reikalauti išsinuomoto turto pagerinimo išlaidų atlyginimo atsiradimo teisinį pagrindą, šios teisės atsiradimo momentą ir turinį. Nustačius, jog nuomininko teisė į padarytų pagerinimų išlaidų atlyginimą atsirado iki 2002 m. birželio 19 d., klausimas dėl daikto pagerinimo išlaidų atlyginimo turėtų būti sprendžiamas pagal kasacinio teismo suformuotą CK 6.501 straipsnio 1 dalies taikymo ir aiškinimo praktiką.

Nagrinėjamos bylos duomenimis, pagal šalių 1999 m. liepos 23 d. sudarytą sutartį atsakovė išnuomojo ieškovei 61 kv. m ploto negyvenamąsias patalpas iki 2098 m. liepos 23 d., bet ne ilgiau kaip iki statinio įtraukimo į privatizavimo programą. 2001 m. balandžio 19 d. pakeitusios sutarties 17 punktą šalys nustatė, kad „lėšos, panaudotos atstatymui pagal su nuomotoju suderintą sąmatą, įskaitomos į nuomos mokesčių, o įrašius statinį į privatizavimo programą, atlyginamos nuomininkui, Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka“.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad sutarties sudarymo metu galioję įstatymai nenustatė jokio specifinio teisinio reglamentavimo dėl nuomininko teisės į valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausančio išnuomoto turto pagerinimo išlaidų atlyginimą, todėl tokią teisę nuomininkai galėjo įgyti, o įgiję – ją įgyvendinti vadovaudamiesi bendruoju teisiniu reglamentavimu – 1964 m. CK 316 straipsnio 1 dalimi, o nuo 2001 m. liepos 1 d. – CK 6.501 straipsniu. Vis dėlto, nuo 2002 m. birželio 19 d. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo (toliau – Disponavimo įstatymas) 14 straipsnio 5 dalyje buvo įtvirtinta nuostata, pagal kurią nuomininkui, pagerinusiam išsinuomotą turtą, už pagerinimą neatlyginama. Draudimas atlyginti nuomininkui padarytų pagerinimų išlaidas netaikomas tuo atveju, kai nuomininko teisė reikalauti išsinuomoto turto pagerinimų išlaidų atlyginimo atsirado pagal nuomos sutartį, sudarytas iki 2002 m. birželio 19 d., net jeigu šie išnuomoto turto pagerinimai pabaigti po minėtos datos. Atsižvelgdamas į tai, apeliacinės instancijos teismo išvada, kad dėl ginčo statinio pagerinimo išlaidų atlyginimo turėjo būti sprendžiama taikant ne Disponavimo įstatymą, o CK 6.501 straipsnio 1 dalį, nes ginčo nuomos sutartis buvo sudaryta iki 2002 m. birželio 19 d., kasacinis teismas pripažino teisiškai pagrįsta tik ta apimtimi, kiek ji apima iki 2002 m. birželio 19 d. atsiradusią

nuomininko teisę į statinio pagerinimo išlaidų atlyginimą (jei tokia ieškovės subjektinė teisė buvo atsiradusi).

Pagal kasacinio teismo praktiką, tiek tais atvejais, kai valstybės ar savivaldybės turto nuomininko teisės į išsinuomoto turto pagerinimo išlaidų atlyginimą teisinis pagrindas tiesiogiai nustatytas iki 2002 m. birželio 19 d. sudarytose sutartyse, tiek tais atvejais, kai tokia nuomininko teisė išplaukia tik iš bendrųjų CK 6.501 straipsnio 1 dalies nuostatų, svarbu tai, kad faktinis pagrindas šiai teisei atsirasti būtų atsiradęs iki Disponavimo įstatymo 14 straipsnio 5 dalyje įtvirtinto draudimo įsigaliojimo 2002 m. birželio 19 d., t. y. iki teisinio pagrindo tokiai teisei atsirasti panaikinimo. Faktiniu pagrindu šiai teisei atsirasti gali būti pripažįstamas ne tik pagerinimo darbų užbaigimo momentas, bet ir nuomininko veiksmai, atlikti įgyvendinant teisę į išsinuomoto turto pagerinimą gavus nuomotojo leidimą, pvz., nuomojamo statinio rekonstrukcijos projekto rengimas, statybą leidžiančių dokumentų rengimas ir derinimas, dalies statybos darbų atlikimas ir kt.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje teismai, pripažindami ieškovės teisę į turto pagerinimo išlaidų atlyginimą, nenurodė, kada konkrečiai ieškovė šią teisę įgijo, t. y. kada atsirado jos faktinis pagrindas – iki ar po 2002 m. birželio 19 d., nors ši aplinkybė nagrinėjamoje byloje turi esminę reikšmę. Nustačius, kad abi šios teisės įgijimo sąlygos (teisinis ir faktinis pagrindas) atsirado iki 2002 m. birželio 19 d., būtų galima konstatuoti, kad atsirado ir pati ieškovės subjektinė teisė į turto pagerinimo išlaidų atlyginimą.

Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas nuomininko teisės reikalauti išsinuomoto turto pagerinimo išlaidų atlyginimo atsiradimą siejo su negyvenamojo pastato įtraukimu į privatizavimo objektų sąrašą, tačiau kasacinis teismas su tokia išvada nesutiko. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo (toliau – Privatizavimo įstatymas) 10 straipsnio 13 dalis negali būti teisinis pagrindas, sprendžiant dėl nuomininko teisės į atliktų pagerinimų išlaidų atlyginimą egzistavimo, nes šios teisės normos paskirtis – nustatyti kitų teisės aktų pagrindu atsiradusios nuomininko materialiosios teisės specialų įgyvendinimo būdą (procedūrinės taisyklės). Atsižvelgiant į tai, sutarties 17 punkte nurodytas statinio įrašymas į privatizavimo programą laikytinas ne nuomininko teisės į pagerinimo išlaidų atlyginimą atsiradimo pagrindu, o tik pagrindu taikyti vieną iš dviejų minėtame sutarties punkte nustatytų atlyginimo būdų (procedūrų) – atlyginant Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka. Taip pat apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai sprendė, kad ginčo statinio įtraukimas į privatizavimo objektų sąrašą yra pakankamas išvada, kad statinys įtrauktas į privatizavimo programą ginčo sutarties 17 punkto prasme, padaryti.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad nuomininko teisės reikalauti išsinuomoto turto pagerinimo išlaidų atlyginimo įgyvendinimo tvarka gali būti nustatyta įstatyme ir (arba) sutartyje. Nagrinėjamo ginčo atveju ji nustatyta sutarties 17 straipsnyje, įtvirtinančiame alternatyvią šios teisės įgyvendinimo tvarką: įskaitant reikalavimą į nuomos mokestį arba atlyginant Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka (įrašius statinį į privatizavimo programą). Pagal sutartį statinį įrašius į privatizavimo programą pagerinimo išlaidos turėtų būti atlyginamos ne bendrąja tvarka pagal CK 6.501 straipsnio 1 dalį, o Privatizavimo įstatymo 10 straipsnio 13 dalyje nustatyta tvarka. Tačiau net jei nagrinėjamoje byloje būtų pripažinta ieškovės teisė į turto pagerinimo išlaidų atlyginimą, Privatizavimo įstatymo 10 straipsnio 13 dalyje įtvirtintai normai netekus galios (nuo 2014 m. spalio 1 d.), nėra teisinio pagrindo taikyti joje įtvirtintą specialų nuomininko teisės į išnuomoto savivaldybės turto pagerinimo išlaidų atlyginimą įgyvendinimo būdą. Vis dėlto ši išvada, priešingai nei sprendė apeliacinės instancijos teismas, savaime nesudaro pagrindo konstatuoti, kad sutarties 17 punktas neįtvirtina kitokių pagerinimo išlaidų atlyginimo taisyklių nei CK 6.501 straipsnio 1 dalis, tik nukreipia į minėtą CK nuostatą, ir kad dėl to procedūriniu aspektu dėl ieškovės teisės į ginčo statinio pagerinimo išlaidų atlyginimą turi būti sprendžiama pagal CK 6.501 straipsnio 1 dalį bei šios nuostatos taikymo ir aiškinimo praktiką.

Kadangi teismai netyrė ieškovės teisės į pagerinimo išlaidų atlyginimą atsiradimo momento, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir perdavė bylą šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-224-969/2020

Civilinio proceso teisė

Dėl užsienio teismo sprendimo dėl išlaikymo pripažinimo ir vykdymo

Pareiškėja kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą ir prašė teismo pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Jungtinių Amerikos Valstijų Ilinojaus valstijos apygardos teismo sprendimo (toliau – Sprendimas) dalį dėl priteisto išlaikymo nepilnamečiam vaikui, išlaikymo įsiskolinimo. Lietuvos apeliacinis teismas šį prašymą tenkino.

Pagal 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo (toliau – Konvencija) 56 straipsnio 1 dalį ši konvencija taikoma visada, kai tiesioginį prašymą dėl pripažinimo ir vykdymo valstybės, į kurią kreipiamasi, kompetentinga institucija gavo išgaliojus Konvencijai tarp kilmės valstybės ir valstybės, į kurią kreipiamasi, taigi aptariama Konvencijos norma jos taikymą laiko atžvilgiu sieja su prašymo gavimo kompetentingoje institucijoje data. Todėl, nors JAV teismo sprendimas, dėl kurio dalies pripažinimo ir leidimo vykdyti pareiškėja kreipėsi, buvo priimtas iki Konvencijos išgaliojimo abiem susitariančiosioms valstybėms – 2008 m. gegužės 1 d., pareiškėjos prašymas dėl jo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos apeliaciniame teisme gautas 2019 m. rugsėjo 10 d., todėl byla patenka į Konvencijos taikymo sritį ir joje pateiktam prašymui nagrinėti taikytina Konvencija.

Nagrinėjamu atveju pareiškėja pasirinko siekti JAV teismo sprendimo dalies pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje nesinaudodama centrinių institucijų pagalba ir tiesiogiai paduodama prašymą Lietuvos apeliaciniam teismui, todėl reikia vadovautis Konvencijos nuostatomis, taikytinomis tiesioginiams prašymams. Kasacinis teismas nurodė, jog tais atvejais, kai dėl teismo sprendimo pripažinimo vykdytinu kreipiamasi tiesiogiai į pripažįstančiosios valstybės kompetentingas institucijas, t. y. į Lietuvos apeliacinį teismą, bylą nagrinėjantis vienas Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas patikrina, ar pareiškėjo pateikiami procesiniai dokumentai atitinka Lietuvos Respublikos nacionalinėje procese teisėje įtvirtintus bendruosius procesiniams dokumentams keliamus reikalavimus, ar prie prašymo pridėti Konvencijos 25 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti dokumentai. Nustatęs, kad teismui pateikti visi reikiami dokumentai, teismas patikrina, ar kilmės valstybės teismo sprendimas neprieštaruoja viešajai tvarkai. Atlikęs patikrinimą viešosios tvarkos aspektu, teismas nutartimi pripažįsta sprendimą vykdytinu arba atmeta pareiškėjo prašymą dėl prieštaravimo viešai tvarkai. Šioje nutartyje turi būti nurodyta jos peržiūrėjimo ir įsiteisėjimo tvarka. Priėmęs procesinį sprendimą, teismas pareiškėjui bei suinteresuotam asmeniui nedelsiant praneša apie sprendimo pripažinimą vykdytinu arba apie atsisakymą pripažinti vykdytinu.

Pareiškėjas ir suinteresuotas asmuo Konvencijoje nustatyta tvarka turi teisę prašyti peržiūrėti nutartį fakto ir teisės klausimais. Prašymas peržiūrėti nutartį turi būti paduotas per 30 dienų nuo pranešimo pagal Konvencijos 23 straipsnio 5 dalį. Jei prieštaraujanti šalis negyvena susitariančiojoje valstybėje, kurioje sprendimas buvo pripažintas ar registruotas arba atsisakyta tai padaryti, prašymas peržiūrėti nutartį pateikiamas per 60 dienų nuo pranešimo (23 straipsnio 6 dalis). Prašymas peržiūrėti nutartį paduodamas Lietuvos apeliaciniam teismui. Prašymui nagrinėti sudaroma Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija, kuri peržiūri vieno Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo priimtą nutartį ir šiuo klausimu priima nutartį. Pareiškėjui ir atsakovui nedelsiant pranešama apie sprendimą dėl prašymo dėl nutarties peržiūrėjimo. Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegijos priimta nutartis gali būti skundžiama kasaciniu skundu Lietuvos Aukščiausiajam Teismui Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 318 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, jog suinteresuotas asmuo dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 7 d. nutarties peržiūrėjimo turėjo kreiptis į Lietuvos apeliacinį teismą, o kasacine tvarka galėjo būti skundžiama tik po aptariamą peržiūros priimta Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegijos nutartis.

Konstatavęs, kad suinteresuotas asmuo neturėjo teisės dėl ginčijamos Lietuvos apeliacinio teismo nutarties paduoti kasacinį skundą, kasacinis teismas kasacinį procesą nutraukė. Kadangi pačioje skundžiamoje teismo nutartyje buvo nurodytas netinkamas nutarties apskundimo būdas, kasaciniam teismui šioje nutartyje išaiškinus, kokia tvarka turėjo būti skundžiama minėta Lietuvos

apeliacinio teismo nutartis, Konvencijos 23 straipsnio 6 dalyje nurodytas prieštaravimo pateikimo terminas šalims skaičiuotinas nuo dienos, kada atitinkamam asmeniui pranešta apie tinkamą teisės apskūsti Lietuvos apeliacinio teismo nutartį įgyvendinimo tvarką – nuo šios kasacinio teismo nutarties įteikimo kiekvienai iš šalių dienos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-184-969/2020

Intelektinė nuosavybė

Dėl suklaidinimo galimybės vertinimo, kai sutampa silpną skiriamąjį požymį turintis prekių ženklų elementas

Ieškovė prašė panaikinti Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro sprendimą ir palikti galioti prekių ženklo EKO HERBA registraciją, o atsakovės protestą atmesti. Ieškovės teigimu, nebuvo pagrindo ieškovės prekių ženklą pripažinti klaidinamai panašiu į atsakovės prekių ženklus HERBA ir HERBA FOODS. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio netenkino.

Vienas iš reikšmingų veiksnių, sprendžiant dėl visuomenės suklaidinimo galimybės, yra ankstesnio prekių ženklo skiriamasis požymis. Prekių ženklo skiriamasis požymis nustatomas visų pirma pagal to prekių ženklo savybes, įskaitant tai, ar jame yra (arba nėra) elementų, apibūdinančių prekes ar paslaugas, kurioms šis prekių ženklas įregistruotas. Nuo prekių ženklo skiriamosios (identifikacinės) funkcijos „stiprumo“, be kita ko, priklauso atitinkamo pramoninės nuosavybės objekto teisinės apsaugos „ribos“.

Silpną skiriamąjį požymį turinčiais žymenimis prekių ženklų ginčų nagrinėjimo praktikoje pripažįstami žymenys, kurie užsimena apie tam tikras prekių (paslaugų) savybes, tačiau jų tiesiogiai neaprašo. Tiesiogiai prekių (paslaugų) savybes aprašantys žymenys laikytini aprašomaisiais, t. y. neturinčiais jokio skiriamąjo požymio. Žymens skiriamąjo požymio stiprumas nagrinėjamu atveju vertintinas atsižvelgiant į prekes, kurioms registruotas užprotestuotas ieškovės prekių ženklas.

Bylą nagrinėję teismai sutampantį ginčo prekių ženklų žodinį elementą HERBA pripažino silpną skiriamąjį požymį turinčiu elementu. Kasacinis teismas sutiko su šia išvada. Pripažinus, kad sutampantis ginčo prekių ženklų elementas turi silpną skiriamąjį požymį, dėl visuomenės suklaidinimo galimybės turi būti įvertinta nesutampančių elementų įtaka bendram prekių ženklų sukuriama išpūdziumi, be kita ko, atsižvelgiant į tai, ar sutampantis silpną skiriamąjį požymį turintis elementas laikytinas dominuojančiu ginčo prekių ženklų elementu. Dominuojančiu prekių ženklo elementu pripažįstamas elementas, kuris dėl savo vizualinio išskirtinumo (dydžio, padėties ženklo kompozicijoje, naudojamų spalvų) ar semantinės reikšmės yra pirmiausia vartotojo pastebimas ir išlieka jo atmintyje. Taigi, vertinant sudėtinio prekių ženklo vienos ar kelių konkrečių sudedamųjų dalių dominavimą, būtina atsižvelgti į kiekvienos iš šių sudedamųjų dalių būdingas savybes (pvz., dydį, ryškų grafinį pavaizdavimą ir kt.), jas palyginti su kitų sudedamųjų dalių savybėmis. Be to, dar gali būti atsižvelgiama į skirtingų sudedamųjų dalių atitinkamą vietą kompleksinio prekių ženklo konfigūracijoje. Kai prekių ženklą sudaro tiek žodiniai, tiek vaizdiniai elementai, žodiniai elementai paprastai pripažįstami turinčiais didesnę įtaką vartotojo suvokimo išpūdziumi. Tačiau tai automatiškai nereiškia, kad žodinis elementas turi būti visada laikomas dominuojančiu – kai kuriais atvejais vaizdinis sudėtinio prekių ženklo elementas dėl jo formos, dydžio, spalvos ar padėties ženklo kompozicijoje gali būti vienodai reikšmingas ar net reikšmingesnis nei žodinis prekių ženklo elementas.

Kasacinis teismas sutiko su bylą nagrinėjusių teismų išvada, kad būtent elementas HERBA, nepaisant šio elemento skiriamąjo požymio silpnumo, yra dominuojantis atsakovės prekių ženklų elementas. Tokia išvada padaryta atsižvelgiant į tai, kad vaizdiniai atsakovės prekių ženklų elementai (augalo motyvas) yra dekoratyvinio pobūdžio, iš dalies apibūdinantys žodinį elementą HERBA, be to, dėl naudojamos spalvos vizualiai nedominuoja prekių ženklų kompozicijoje, tuo tarpu prekių ženklo HERBA FOODS žodinis elementas FOODS yra aprašomasis, t. y. skiriamąjo požymio neturintis, elementas; šis elementas užrašytas įprastiniu šriftu ir yra antrasis žodinių ženklo elementų sekoje, todėl pagal nusistovėjusią praktiką laikytinas turinčiu mažesnę reikšmę vartotojo suvokimo

įspūdžiui. Tačiau kasacinis teismas nurodė, jog bylą nagrinėję teismai nepagrįstai sprendė, kad žodinis elementas HERBA dominuoja ir užprotestuotame ieškovės prekių ženkle. Vertinant vizualiai, užprotestuotame ieškovės prekių ženkle akivaizdžiai dominuoja stilizuotas elementas EKO, esantis prekių ženklo kompozicijos centre, užrašytas tamsesniu nei kiti prekių ženklo elementai šriftu ir dėl savo dydžio užimantis didesnę prekių ženklo kompozicijos dalį nei kiti prekių ženklo elementai. Elementas HERBA, esantis elemento EKO apačioje, dėl panaudotos šviesesnės spalvos ir dydžio yra gerokai mažiau pastebimas nei elementas EKO, todėl užprotestuotame ženkle vizualiai nedominuoja. Savo dydžiu ir pavaizdavimo rafinuotumu ieškovės prekių ženklo vaizdinis elementas EKO nustelbia šio ženklo žodinį elementą HERBA ir dėl to turi didesnę įtaką bendram vartotojo suvokimo įspūdžiui, ypač atsižvelgiant į tai, kad elementas HERBA bylą nagrinėjusių teismų pagrįstai buvo pripažintas silpnu prekių ženklo elementu.

Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad vertinant vizualaus, fonetinio ir conceptualaus žymenų panašumo laipsnio svarbą reikia atsižvelgti ir į atitinkamų prekių ar paslaugų kategoriją ir jų pateikimo rinkoje būdą. Prekių ir paslaugų, kurios paprastai vertinamos vizualiai arba kurias prieš išigyjant galima išbandyti, atveju fonetinis arba conceptualus žymenų palyginimas gali būti mažiau svarbus. Tokiais atvejais, atliekant suklaudinimo galimybės vertinimą, svarbesnis yra žymenų sukliamas vizualus įspūdis. Prekių ženklų ginčų nagrinėjimo praktikoje laikomasi nuomonės, kad būtent vizualus žymenų panašumas gali turėti didesnę reikšmę tais atvejais, kai prekės yra įprasto vartojimo prekės (pvz., 29 ir 30 klasių prekės), dažniausiai perkamos didžiuosiuose prekybos centruose arba parduotuvėse, kur prekės išdėliotos lentynose ir kur vartotojui svarbesnis jo ieškomo prekių ženklo vizualus įspūdis. Kasacinio teismo vertinimu, žymenis, dėl kurių kilo ginčas, lengva atskirti vizualiu požiūriu, nes dėl savo centrinės padėties ieškovės prekių ženklo vaizdinis elementas EKO suteikia ieškovės prekių ženklui visiškai skirtingą nei atsakovės prekių ženklų optinę struktūrą, ginčo žymenų vizualaus panašumo laipsnis yra labai nedidelis. Taip pat nėra pagrindo teigti, kad ginčo žymenų bendras sukuriamas įspūdis yra panašus.

Konstatavęs, kad teismai netinkamai nustatė ieškovės prekių ženklo dominuojantį elementą, dėl kurio egzistuoja visuomenės suklaudinimo galimybė, kasacinis teismas teismų procesinius sprendimus panaikino ir ieškinį tenkino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-823/2020

Civilinė atsakomybė

Dėl valstybės civilinės atsakomybės už operatyvinės veiklos (kriminalinės žvalgybos) subjektų, ikiteisminio tyrimo institucijų, prokuratūros ir teismo neteisėtus veiksmus

Ieškovė prašė priteisti iš Lietuvos valstybės 150 000 Eur neturinės žalos atlyginimo. Įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu baudžiamojoje byloje buvo konstatuota, kad operatyvinis tyrimas buvo pradėtas ir atliktas ieškovės atžvilgiu nesant tam teisinio ir faktinio pagrindo, dėl to neteisėtas, o ieškovė baudžiamajame procese išteisinta, nes nepadaryta veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies.

Kasacinis teismas nesutiko su atsakovės atstovės kasacinio skundo argumentu, jog valstybės atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl neteisėtų pareigūnų veiksmų, apsiriboja CK 6.272 straipsnio 1 dalyje tiesiogiai išvardytais atvejais. CK 6.272 straipsnyje reglamentuojama civilinė atsakomybė už teisių pažeidimus, padarytus baudžiamojo persekiojimo metu, kuris susideda iš ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo. Atliekant ikiteisminį tyrimą šios normos prasme vertinami atitinkamais įstatymais įgaliotų institucijų vieši ar nevieši veiksmai, kuriais siekiama išaiškinti padarytas ar daromas nusikalstamas veikas ir jas darančius asmenis, dėl kurių vėliau pradedamas viešas ikiteisminis tyrimas pagal baudžiamojo proceso įstatymą. Atitinkamai asmens teisių pažeidimai, kurie tokiu atveju yra padaryti operatyvinės veiklos neviešame etape prieš iškeliant baudžiamąją bylą, gali būti vertinami kaip pažeidimai, padaryti ikiteisminiame nusikalstamos veikos tyrime, jeigu jie neatitinka įstatymų ir pažeidžia asmens teises. Tokiais pažeidimais gali būti neteisėtas ir nepagrįstas

teisėsaugos institucijų neviešo tyrimo, kuriuo siekiama išaiškinti nusikalstamas veikas ir jas darančius asmenis (t. y. operatyvinio tyrimo), pradėjimas ir vykdymas, ar tokio tyrimo metu neteisėtas taikymas asmens teises ribojančių priemonių, savo esme analogiškų procesinėms prievartos priemonėms, kurios gali būti taikomos baudžiamojo proceso metu (pavyzdžiui, elektroninio ryšio priemonėmis perduodamos informacijos slapta kontrolė). Be to, slapta komunikacijos kontrole apribojama asmens teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir susirašinėjimo slaptumą, įtvirtinta, be kita ko, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 8 straipsnyje. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, jog žala, padaryta neteisėtais veiksmais operatyvinės veiklos (kriminalinės žvalgybos) metu ikiteisminiame neviešame nusikaltimo tyrime, atlyginama valstybės pagal CK 6.272 straipsnio 1 dalies nuostatas.

Įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu baudžiamojoje byloje konstatuotas operatyvinio tyrimo pradėjimo neteisėtumas ieškovės atžvilgiu dėl to, kad teikimą dėl tyrimo pasirašė STT valdybos Operatyvinės veiklos skyriaus viršininkas, bet ne STT valdybos viršininkas, kaip to reikalauja Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 47 straipsnio 3 dalis. Todėl operatyvinio tyrimo, pradėto nesant tam teisinio pagrindo, metu gauti duomenys nepripažinti teisėtais įrodymais. Byloje taip pat buvo įvertinta, kad prieš ieškovę pateikta informacija nebuvo patikrinta ir buvo nekonkreči, jokie veiksmai, dėl kurių ieškovė buvo įtarinėjama, nebuvo nustatyti. Todėl nebuvo ir faktinio pagrindo pradėti operatyvinį tyrimą ieškovės atžvilgiu. Kasacinis teismas, įvertinęs ieškovės baudžiamojoje byloje teismo padarytas išvadas ir civilinėje byloje esančius įrodymus, sprendė, kad ieškovės baudžiamasis persekiojimas buvo pradėtas ir atliktas nepagrįstai ir neteisėtai, dėl ikiteisminio tyrimo ir prokuroro klaidos teisiškai kvalifikuojant faktinius veiksmus ieškovei neteisėtai buvo inkriminuoti nusikalstami veiksmai ir ji teismo buvo neteisėtai nuteista dėl veiksmų, kurie nėra nusikalstami. Pagal tokias aplinkybes neteisėtais veiksmais valstybės civilinės atsakomybės prasme taip pat buvo pripažinti ieškovės atžvilgiu tęstas ieškovės telefono klausymasis, rašytinio pasižadėjimo neišvykti ir įpareigojimo nebendrauti su kitu asmeniu taikymas, kaltinamojo akto surašymas kaltinant ieškovę ir jos baudžiamosios bylos perdavimas teismui, taip pat nuteisimas nuosprendžiu.

Spręsdamas dėl neturtinės žalos atlyginimo, kasacinis teismas įvertino tokias aplinkybes, kaip tai, kad ieškovė prarado gerą sveikatą, darbo pajamas, reputaciją. Nepagrįstas baudžiamasis persekiojimas pradėtas, vykdytas ir tęstas ilgą laiką, naudojus operatyvines ir procesines prievartos priemones ieškovės atžvilgiu. Dėl esmingai pažeisto orumo, sugadintos reputacijos ir pablogėjusios sveikatos ieškovė negalėjo dirbti jos turėtą kvalifikaciją atitinkančio darbo. Tokių padarinių kiekis, svarba, trukmė, įtaka asmens teisėms sudarė pagrindą nustatyti pakankamai didelį neturtinės žalos atlyginimą, kadangi pasireiškė poveikis daugeliui svarbių asmeninės ir profesinės srities teisių. Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį, jog ieškovė buvo atleista iš teisėjo pareigų Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu dėl to, kad savo poelgiu pažemino teisėjo vardą. Padaryti etikos pažeidimai neeliminuoja asmens teisės į žalos atlyginimą, bet vertinami kaip aplinkybė, dėl kurios gali būti atsižvelgiama nustatant neturtinės žalos atlyginimo dydį. Įvertinęs šią aplinkybę, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo priteistą 75 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo kompensaciją sumažino iki 50 000 Eur.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-695/2020

Dėl civilinės atsakomybės taikymo pažeidus pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai

Ieškovai prašė priteisti iš atsakovo (VŠĮ Vilniaus universiteto) turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą dėl to, kad, atlikdama studijų praktiką Norvegijos kalnuose, žuvo jų duktė. Pasak ieškovų, atsakovas ir jo darbuotojai nesilaikė darbų saugos reikalavimų ir bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje yra pareikštas žuvusios studentės tėvų ieškinys aukštajai mokyklai, su kuria studentė buvo sudariusi studijų sutartį. Atsakovas neginčijo, kad pagal šią sutartį universitetas

įsipareigojo suteikti studentei kokybiškas studijas pagal studijų programą. Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto dekanas įsakymu ieškovų dukterė su dar penkiais studentais buvo išsiųsta į mokomąją praktiką Norvegijoje, Hemsedalio kalnuose. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad studentė nelaimingo atsitikimo metu atliko būtent mokomąją praktiką. Kadangi mokomoji praktika yra studijų dalis, todėl mokomosios praktikos metu praktiką organizuoja universitetas, remdamasis su studentu sudaryta studijų sutartimi. Įvykus nelaimingam atsitikimui tarp nukentėjusių dėl dukters žūties tėvų ir atsakovo atsirado deliktinės atsakomybės santykis, todėl taikytinos šį teisės institutą reglamentuojančios teisės normos.

Kasacinis teismas pripažino pagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad atsakovo teikiamų studijų saugumas yra vienas iš šių paslaugų kokybės požymių, todėl atsakovui būtent studijų sutarties pagrindu tenka pareiga užtikrinti studijų bei studentų saugumą teikiant paslaugas, t. y. studijų proceso saugumą. Aukštoji mokykla atsako ne tik už techninį praktikos organizavimą, bet ir už organizuojamos praktikos saugumą. Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl mokomosios praktikos vykdymo aplinkybių ir nelaimingo atsitikimo priežasčių, nustatė, kad: atsakovo Gamtos mokslų fakulteto prodekanas įsakymu patvirtintos Saugos taisyklės geologinio kartografavimo praktikos orogeninėse srityse metu, kurių turėjo būti laikomasi atliekant praktiką, yra neaiškios ir nepakankamos tam, kad būtų užtikrintas saugumas vykdytos mokomosios praktikos metu; byloje nėra duomenų apie studentės apmokymo saugaus elgesio turinį ir apie jos žinių saugumo klausimais patikrinimą; praktikantai nebuvo pakankamai instrukuoti apie būtinas saugumo nuostatas atliekant konkrečią dienos užduotį; atsakovas neužtikrino praktikantų žinių patikrinimo saugumo srityje ir nevykdė saugumo nuostatų laikymosi kontrolės. Kasacinis teismas šias apeliacinės instancijos teismo nustatytas aplinkybes pripažino nustatytomis tinkamai ir jomis rėmėsi, dėl to sutiko su išvada, jog atsakovas neužtikrino tinkamo mokomosios praktikos atlikimo saugumo reglamentavimo, studentų tinkamo instruktavimo ir saugumo nuostatų vykdymo kontrolės, t. y. atsakovas netinkamai vykdė savo sutartinius įsipareigojimus. Atsakovo veiksmai, netinkamai vykdant studijų sutartį ir nesuteikiant kokybiškų studijų, traktuotini kaip pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai atliekant nurodytus veiksmus pažeidimas. Kasacinis teismas padarė išvada, kad atsakovo neteisėti veiksmai byloje konstatuoti pagrįstai. Kadangi atsakovui studijų sutarties pagrindu teko pareiga užtikrinti studijų bei studentų saugumą teikiant paslaugas, atsakovo neteisėta veika sudarė sąlygas žalai atsirasti, t. y. pakankamu laipsniu lėmė nelaimingą atsitikimą. Atsakovo elgesys buvo pakankama žalos atsiradimo priežastis.

Sprenddamas dėl ieškovams priteistinos neturtinės žalos dydžio, kasacinis teismas nurodė, kad dėl vienintelės dukters mirties ieškovai patyrė dideles dvasines kančias, gilų emocinį sukrėtimą. Žuvusiąją ir ieškovus siejo glaudus ryšys, jie gerai sutarė, atlikdama praktiką užsienyje ji dažnai skambindavo savo tėvams. Ieškovai rūpinosi savo dukterimi studente ir ją materialiai išlaikė, todėl jos ryšys su tėvais apeliacinės instancijos teismo pagrįstai įvertintas kaip itin glaudus, intensyvus ir nereikalaujantis atskiro įrodinėjimo. Kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismo nustatytas neturtinės žalos atlyginimo dydis – po 30 000 Eur kiekvienam ieškovui, atsižvelgiant į bendrus ekonominius ir pragyvenimo lygio pokyčius, atitinka teismų praktikoje priteisiamus neturtinės žalos atlyginimo tėvams dėl vaiko mirties dydžius, juo labiau kad šioje byloje spęsta dėl neturtinės žalos atlyginimo tėvams netekus vienintelės dukters. Vertindamas kasacinio skundo argumentą, kuriuo teigiama, kad pagrindinė žalos atsiradimo priežastis buvo pačios žuvusiosios bei kito studento nukrypimas nuo suplanuoto maršruto ir praktikos vadovo nurodymų nesilaikymas, kasacinis teismas pažymėjo, jog byloje nustatyta, kad dienos maršrutas studentams nebuvo sudaromas raštu, praktikos vadovas griežto maršruto niekada nenustatydavo, todėl nėra pagrindo teigti, kad studentai nuo jo nukrypo.

Remdamasis nurodytais argumentais kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-219-701/2020

Viešieji pirkimai

Dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo teisėtumo

Ieškovė Viešųjų pirkimų tarnyba prašė pripažinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) veiksmus prieštaraujančiais imperatyviosioms Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI) normoms ir, nepripažįstant viešojo pirkimo sutarties negaliojančia, skirti atsakovei baudą. Ieškovė nurodė, kad perkančioji organizacija sudarė viešojo darbų pirkimo sutartį (toliau – Sutartis) su jungtinės veiklos pagrindu susivienijusia ūkio subjektų grupe, o po pusės metų šalys pasitarimo protokolu (toliau – Pasitarimo protokolas) Sutarties vykdymo tvarką apibrėžė kitomis sąlygomis, nei nustatyta pradinėje Sutarties versijoje, taip iš esmės pakeisdamos Sutartį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Sutartyje į nustatytą statybos darbų atlikimo terminą (11 mėnesių) neįskaitomi tik konkretūs darbų atlikimo sustabdymo laikotarpiai. Tuo tarpu Pasitarimo protokolu šalys iš esmės susitarė, kad nors papildomų (sankasos stiprinimo) darbų pirkimo ir atlikimo laikotarpiu statybos darbai pagal Sutartį nebus stabdomi, tačiau šis laikotarpis nebus įskaitomas į bendrą Sutartyje nustatytą statybos darbų atlikimo terminą. Pasitarimo protokole nenustatyta konkreti aptariamojo laikotarpio trukmė – ji susieta su sankasos stiprinimo darbų pirkimo bei atlikimo laikotarpiu, kuris Pasitarimo protokolo pasirašymo metu šalims negalėjo būti žinomas, todėl nurodytas. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, kad Pasitarimo protokole nustatyta išankstinė galimybė rangovui vykdyti statybos darbus ilgiau, nei Sutartyje nustatytas darbų atlikimo terminas. Tokį Sutarties šalių susitarimą, kuriuo rangovui suteikiama teisė darbus atlikti per ilgesnį nei Sutartyje nustatytą terminą, nepaisant to, kad toks termino pratęsimas nesusietas su konkrečia data ar konkrečiai įvardytu laikotarpiu, kasacinis teismas laikė susitarimu dėl Sutarties vykdymo termino pratęsimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad Sutartyje nustatyta rangovo atleidimo nuo atsakomybės sąlyga (trečiųjų asmenų ar užsakovo neveikimas ar netinkamas veikimas, dėl kurių rangovas negalėjo statybos darbų užbaigti sutartyje numatytu laiku) neapima pačioje Sutartyje nurodytų užsakovo ir trečiųjų asmenų teisėtų veiksmų, įskaitant dėl nenumatytų aplinkybių atsiradimo būtino darbo, kurio nei rangovas, nei užsakovas negalėjo numatyti ir be kurio rangovas negali tinkamai įvykdyti Sutarties (sankasos stiprinimo darbų) pirkimo ir atlikimo. Užsakovui pasinaudojus Sutartyje nustatyta teise įsigyti šiuos darbus, rangovo teisė atlikti darbus per Sutartyje nustatytą terminą išsaugoma ir teisėti lūkesčiai apsaugomi ne atleidžiant jį nuo civilinės atsakomybės, o vienu iš dviejų sutartyje numatytų būdų: 1) sustabdant rangovo darbų atlikimą ir sustabdymo laikotarpio neįskaičiuojant į bendrą darbų atlikimo terminą; 2) CK 6.248 straipsnio 4 dalies, 6.259 straipsnio 1 ir 2 dalių bei 6.260 straipsnio 4 dalies pagrindu atleidžiant rangovą nuo atsakomybės už termino praleidimą ta apimtimi, kiek tokį praleidimą nulėmė papildomų darbų pirkimas ir atlikimas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad visiškas rangovo atleidimas nuo atsakomybės nagrinėjamu atveju būtų buvęs galimas tik tuo atveju, jei dėl sankasos stiprinimo darbų pirkimo ir atlikimo jis būtų visiškai netekęs galimybės vykdyti statybos darbus. Tuo tarpu Pasitarimo protokolu įtvirtinta išankstinė galimybė rangovui vykdyti statybos darbus ilgiau, nei Sutartyje nustatytas darbų atlikimo terminas, kartu visiškai atleidžiant jį nuo bet kokios atsakomybės už Sutartyje nustatyto darbų atlikimo termino praleidimą, nulemtą papildomų sankasos stiprinimo darbų pirkimo ir atlikimo. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad Pasitarimo protokolu rangovui buvo suteikta papildomų teisių, lyginant su CK 6.248, 6.259 ir 6.260 straipsniuose nustatytu teisiniu reguliavimu. Dėl Pasitarimo protokolu sulygtų sąlygų rangovas tos pačios apimties darbus galėjo vykdyti ne taip koncentruotai, taip jam palengvinta Sutarties vykdymo našta ir iškreipta ekonominė sutarties šalių pusiausvyra jo naudai.

Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, kasacinis teismas konstatavo, kad Pasitarimo protokolu Sutarties šalys iš esmės susitarė dėl kitų jos sąlygų, nei jos buvo viešai žinomos visiems ūkio subjektams – pagal Sutartį rangos darbai galėjo būti arba stabdomi (ir šis laikotarpis nebūtų įtrauktas į darbų atlikimo terminą), arba nestabdomi, o šalys susitarė nestabdyti darbų, tačiau jų termino skaičiavimą susieti su aiškiu terminu neapibrėžtais papildomais darbais. Kasacinis teismas

dėl to panaikino teismų priimtus procesinius sprendimus ir ieškovės ieškinį tenkino, pripažindamas atsakovės veiksmus neteisėtais ta apimtimi, kuria Pasitarimo protokolu rangovui buvo sudaryta galimybė atlikti darbus per ilgesnį nei Sutartyje nustatytą terminą. Atsižvelgęs į Sutartimi sulgytų darbų ir jų rezultatų svarbą, į tai, kad didžioji dalis darbų jau įvykdyta, kasacinis teismas sudarytą Sutarties pakeitimą išsaugojo ir perkančiajai organizacijai skyrė alternatyvią sankciją – baudą.

Šiuo aspektu kasacinis teismas išaiškino, kad viešojo pirkimo sutarties pakeitimas laikytinas sandoriu CK 1.63 straipsnio 1 dalies prasme, todėl jo teisėtumas taip pat gali būti atskirai vertinamas pagal VPI 105 ir 106 straipsnių nuostatas. Sprendžiant dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų padarinių, būtina atsižvelgti į pagrindinės viešojo pirkimo sutarties nuostatas, ją pakeičiantį šalių susitarimą bei jų tarpusavio santykį. Dėl tokio vertinimo galimos įvairios neteisėto viešojo pirkimo sutarties pakeitimo padarinių taikymo situacijos, be kita ko, neteisėto pakeičiančio sandorio pripažinimas negaliojančiu ar jo išsaugojimas su papildomais padariniais, taip pat šiuos padarinius taikant bendrai pagrindinei sutarčiai ir jos pakeitimui, jei šių neįmanoma atskirti. Šioje byloje susiklostė situacija, kai viešojo pirkimo sutarties nuostatų, susijusių su darbų atlikimo terminu ir jų galimu sustabdymu, neįmanoma atskirti nuo jas pakeičiančio šalių susitarimo, juolab kad šis susitarimas, atsižvelgiant į 2017–2018 metų žiemos periodą, per kurį pagal Sutartį darbai nevykdyti, buvo sudarytas pačioje Sutarties vykdymo pradžioje, o darbų vykdymo tvarkos pakeitimas liko aktualus per visą Sutarties galiojimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-220-969/2020

Dėl kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą

Ieškovė (ūkio subjektų grupė) ginčijo atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimą atmesti jos pasiūlymą dėl kvalifikacijos neatitikties, atsižvelgiant į tai, kad ieškovė ar nė vienas ieškovės pasitelkiamas ūkio subjektas neturėjo tarptautinio atliekų vežimo leidimo. Nors ginčo konkurso sąlygose aiškiai nebuvo įtvirtintas reikalavimas kartu su pasiūlymu pateikti tarptautinio atliekų vežimo leidimą, atsakovė konkurso sąlygas kvalifikavo kaip apimančias reikalavimą turėti teisę vykdyti tarptautinį atliekų vežimą. Bylą nagrinėję teismai su tokiu vertinimu sutiko.

Kasacinis teismas sprendė dėl ginčo konkurso sąlygos tinkamo kvalifikavimo – ar tai tiekėjų teisės verstis veikla, ar viešojo pirkimo sutarties vykdymo reikalavimas. Kasacinis teismas preliminariai vertino, kad ginčo konkurso sąlyga laikytina labiau sutartine nuostata, nei kvalifikacijos reikalavimu.

Pagal Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. birželio 14 d. reglamento (EB) 1013/2006 dėl atliekų vežimo (toliau – Reglamentas 1013/2006) nuostatas leidimas vykdyti tarptautinį atliekų vežimą yra daugiau ne bendrojo, o *ad hoc* (tam kartui) pobūdžio. Kasacinis teismas nurodė, kad leidimo vežti atliekas iš vienos valstybės narės į kitą išdavimas, jo galiojimas ir galimybė juo pasinaudoti priklauso ne tik nuo jį siekiančio gauti subjekto patikimumo, pastangų, bet ir kitų specifinių aplinkybių, įskaitant ir kompetentingos institucijos diskreciją atsisakyti išduoti leidimą, todėl egzistuoja nemaža rizika, kad viešąjį atliekų vežimo konkursą laimėjęs ir sutartį sudaręs tiekėjas ar jo partneris galiausiai negalės teisėtai įvykdyti sutarties.

Kasacinis teismas vertino, kad dėl ginčo konkurso sąlygos, atsižvelgiant į leidimo vežti *ad hoc* pobūdį, kvalifikavimo, be kita ko, turi būti sprendžiama pagal Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. direktyvos 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB (toliau – Direktyva 2014/24) nuostatas, ypač jos 58 straipsnį ir XI priedą. Vis dėlto nei pastarajame straipsnyje, nei šios direktyvos preambulėje nėra aiškesnių nuostatų, leidžiančių konkrečiai nustatyti ginčo konkurso sąlygos tikrąjį turinį, vertinant, kad leidimas vežti atliekas yra tiekėjų kvalifikaciją apibūdinantis elementas. Taigi nėra aišku, ar Europos Sąjungos įstatymų leidėjas, Direktyvoje 2014/24 apibrėždamas sąvoką „tinkamumas vykdyti profesinę veiklą“, turėjo siekti apibūdinti bet kokio pobūdžio situacijas, taip pat ir apimančias *ad hoc* leidimo vykdyti veiklą išdavimą ir pasinaudojimą juo.

Lietuvos įstatymų leidėjas, įgyvendindamas Direktyvos 2014/24 nuostatas, priėmė naujos redakcijos VPI, kurio 35 straipsnio 2 dalies 3 punkte, kad būtų išvengta pasiūlymų atmetimo situacijų

pagal aiškiai neišviešintus kvalifikacijos reikalavimus, *expressis verbis* (aiškiais žodžiais) įtvirtino perkančiųjų organizacijų teisę netikrinti (arba tikrinti ne visa apimtimi) aptariamo tiekėjų pajėgumo. Iš 2017–2019 m. kasacinio teismo praktikos darytina išvada, kad jei perkančioji organizacija nevisiškai ar apskritai netikrina tiekėjų teisės verstis veikla turėjimo, tiekėjas, pripažintas viešojo pirkimo konkurso laimėtoju, prieš sudarymas viešojo pirkimo sutartį, jai privalėtų pateikti tokios teisės turėjimą įrodančius dokumentus, nepriklausomai nuo jų išdavimo datos, o jei jis tokios teisės neturėtų, galėtų pasitelkti naujus subjektus – jungtinės veiklos partnerius ar subrangovus. Kasaciniam teismui kilo abejonių dėl nacionalinio reguliavimo atitikties ES teisei. Kasacinis teismas laikosi pozicijos, kad tiekėjas neturėtų nukentėti dėl to, jog viešojo pirkimo sąlygose nebuvo įtvirtintas konkrečios teisės verstis veikla turėjimo reikalavimas, o jam buvus išviešintam, tiekėjas būtų pasitelkęs trečiuosius asmenis, taigi jam bet koku atveju turėtų būti leidžiama vienokiu ar kitokiu būdu pasitaisyti. Vis dėlto teismui kilo klausimų, ar skaidrumo ir teisėtų lūkesčių principus bei racionalaus viešųjų pirkimų procedūrų atlikimo praktiką atitinka toks nacionalinis reguliavimas, pagal kurį perkančiosioms organizacijoms palikta neribota teisė netikrinti tiekėjų teisės verstis veikla turėjimo, nors jos galimai apie tokios teisės turėjimo poreikį gali (ar turi) žinoti ir suprasti viešojo pirkimo sutarties tinkamo vykdymo grėsmę.

Taip pat kasaciniam teismui kilo pagrįsta abejonė, ar pagal bendrąjį viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą (Direktyvą 2014/24) ir atitinkamas Reglamento 1013/2006 nuostatas atliekų tvarkymo paslaugų pirkimo atveju perkančiosios organizacijos neprivalėtų kaip įmanoma tiksliau ir konkrečiau apibrėžti išvežtinų ir sutvarkytinų atliekų kiekį, sudėtį ir kitus svarbius duomenis, o ne tai palikti tiekėjų rizikai išsiaiškinti ir prisitaikyti viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas nutarė sustabdyti bylą ir kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą šiais klausimais:

1. Ar Direktyvos 2014/24 18 straipsnio 2 dalis, 56 straipsnio 1 dalies b punktas ir 2 pastraipa, 58 straipsnio 1 dalies a punktas, šio straipsnio 2 dalies 2 pastraipa, Reglamento 1013/2006 3–6 straipsniai ir kitos jo nuostatos (kartu ar atskirai, bet jomis neapsiribojant) turi būti aiškinami taip, kad ūkio subjektui išduodamas leidimas, reikalingas atliekoms iš vienos Europos Sąjungos valstybės narės į kitą vežti, kvalifikuotinas kaip paslaugų sutarties vykdymo, o ne teisės verstis veikla reikalavimas?

2. Jei pirmiau nurodytas leidimas vežti atliekas laikytinas tiekėjų atrankos kriterijumi (tinkamumu verstis profesine veikla), ar Direktyvos 2014/24 18 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 pastraipose įtvirtinti skaidrumo ir sąžiningos konkurencijos principai, 58 straipsnio 1 dalies a punktas, šio straipsnio 2 dalies 2 pastraipa, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 26 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos laisvo asmenų, prekių ir paslaugų judėjimo laisvės, Reglamento 1013/2006 7–9 straipsniai (kartu ar atskirai, bet jais neapsiribojant) turi būti aiškinami ir taikomi taip, kad viešojo atliekų tvarkymo paslaugų pirkimo sąlygomis, ypač dėl pasiūlymų pateikimo terminų, nacionaliniams ar užsienio ūkio tiekėjams, siekiantiems atliekas gabenti per Europos Sąjungos valstybių narių sienas, turi būti sudarytos sąlygos nevaržomai dalyvauti tokiuose pirkimuose, *inter alia*, jiems turi būti leidžiama pateikti pirmiau nurodytą leidimą, išduotą vėlesne data, nei galutinis pasiūlymų pateikimo terminas?

3. Jei pirmiau nurodytas leidimas vežti atliekas pagal Direktyvos 2014/24 49 straipsnį ir V priedo C dalies 17 punktą, 70 straipsnis laikytinas viešojo pirkimo sutarties vykdymo reikalavimu, ar šios direktyvos 18 straipsnyje įtvirtinti viešųjų pirkimų principai ir 56 straipsnyje nurodyta bendroji sutarčių skyrimo tvarka turėtų būti aiškinami taip, kad viešojo pirkimo procedūrų metu dalyvio, nepateikusio aptariamo leidimo, pasiūlymas negali būti atmestas?

4. Ar Direktyvos 2014/24 18 straipsnio nuostatos, 56 straipsnio 1 dalies b punktas, 58 straipsnio 1 dalies a punktas, šio straipsnio 2 dalis turi būti aiškinami taip, kad jiems prieštarauja toks nacionalinis teisinis reguliavimas, pagal kurį perkančiosioms organizacijoms suteikiama teisė viešojo pirkimo dokumentuose iš anksto nustatyti pasiūlymų vertinimo tvarką, pagal kurią tiekėjų teisė verstis veikla (tinkamumas vykdyti profesinę veiklą) bus tikrinama iš dalies arba visai nebus tikrinama, nors tokios teisės turėjimas yra būtina teisėto viešojo pirkimo sutarties vykdymo sąlyga ir apie tokios teisės poreikį perkančiosios organizacijos gali žinoti iš anksto?

5. Ar Direktyvos 2014/24 18 straipsnio nuostatos, 42 straipsnio 1 dalies 1 pastraipa, Reglamento 1013/2006 2 straipsnio 35 punktas, 5 ir 17 straipsniai ir kitos jo nuostatos turėtų būti aiškinami taip, kad atliekų tvarkymo paslaugų pirkimo atveju perkančiosios organizacijos gali teisėtai įsigyti tokias paslaugas tik tokiu atveju, jei viešojo pirkimo dokumentuose jos aiškiai ir tiksliai apibrėžia atliekų kiekį, sudėtį ir kitas svarbias sutarties vykdymo sąlygas (pavyzdžiui, pakavimą)?

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-213-469/2020

Dėl tiekėjo patirties kaip ekonominio naudingumo vertinimo kriterijaus bei pirkimo sutarties vykdymo kontrolės

Ieškovė (tiekėja), be kitų reikalavimų, prašė pripažinti neteisėtai atsakovės (perkančiosios organizacijos) vykdomo mažos vertės viešojo pirkimo sąlygą dėl tiekėjo patirties kaip ekonominio naudingumo kriterijaus vertinimo bei pirkimo sutarties projektą ta apimtimi, kuria nustatomas paslaugų aprašymų vykdymo kontrolės mechanizmas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai iškinį tenkino iš dalies.

Bylą nagrinėję teismai sprendė, kad pirkimo sąlygose nustatytas ekonominio naudingumo kriterijus, pagal kurį vertinama tiekėjo patirtis, skiriant balus, jei tiekėjas per pastaruosius 3 metus bus sėkmingai įvykęs viešojo sektoriaus organizacijų veiklos procesų tobulinimo paslaugų sutartis, kurių vertė ne mažesnė kaip 20 000 Eur be PVM, yra ne kvalifikacijos, o siūlomų paslaugų kokybės reikalavimas. Tačiau kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nors VPI 55 straipsnio 1 dalyje ir Direktyvos 2014/24 67 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad ekonominio naudingumo vertinimo kriterijumi gali būti pirkimo sutarčiai įvykdyti paskirtų darbuotojų kvalifikacija ir patirtis, be to, šiose nuostatose nėra įtvirtintas baigtinis ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų sąrašas, tačiau teisės norma, suteikianti teisę perkančiajai organizacijai pasirinkti pasiūlymų vertinimo kriterijus, be kita ko, ir darbuotojų patirtį, negali būti aiškintina taip plačiai, kad ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijumi pirkimo sąlygose galėtų būti nustatyta ir vertinama tiekėjo – juridinio asmens profesinė patirtis. Kasacinis teismas pažymėjo, jog, remiantis ESTT išaiškinimais, reikalavimai tiekėjų kvalifikacijai negali būti sutapatinami su tiekėjų pasiūlymų vertinimo kriterijais, t. y. tiekėjų patirtis negali būti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijumi, nes vertinant tiekėjo patirtį (kvalifikaciją), siekiama įvertinti būtent patį tiekėją.

Kasacinio teismo jau buvo išaiškinta, kad galimybė vertinti darbuotojų patirtį nustatant ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą iš esmės yra išimtinė nuostata, kuri neaiškintina plačiai. Šios normos bei perkančiosios organizacijos teisės pasirinkti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo (sutarties sudarymo) kriterijus aiškinimas negali paneigti tiekėjo kvalifikacijos ir pasiūlymo (siaurąja prasme) vertinimo kriterijų atskirties. Šio atribojimo esmė – kvalifikacijos duomenys, įskaitant profesinę patirtį, negali būti naudojami pasiūlymų vertinimo procedūroje, t. y., įvertinusi tiekėjų tinkamumą dalyvauti pirkime, perkančioji organizacija negali jo iš naujo vertinti ar papildomai suteikti balų už didesnę tiekėjo patirtį. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad nurodytu kriterijumi iš esmės siekiama vertinti būtent tiekėjo – juridinio asmens – kvalifikaciją, o ne nustatyti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą.

Vertindamas, pirkimo sutarties projekte nustatytą sutarties vykdymo kontrolės mechanizmą, kasacinis teismas nurodė, kad šio projekto turinys patvirtina, jog perkančioji organizacija atliktus darbus vertina dviem etapais: įvertinusi pirmojo etapo atliktus darbus, jiems pritaria, esant poreikiui, teikia pastabas, nurodo trūkumus, kuriuos tiekėjui ištaisyti, tvirtina antrojo etapo darbų vykdymo pradžią. Kasacinio teismo vertinimu, tokia suteiktų paslaugų – darbų vertinimo sistema, taip pat visuma sutarties projekto nuostatų, įtvirtinančių perkančiosios organizacijos teises, pareigas ir įsipareigojimus vertinti paslaugų teikimo eigą, rezultatus, pranešti apie pastebėtus trūkumus ir kt., atitinkamai tiekėjo įsipareigojimus tinkamai suteikti paslaugas, pašalinti trūkumus, vertintina kaip pakankama, nuosekli. Tai, kad į sutarties projektą nėra tiesiogiai perkelti paslaugų teikimo aprašymai, savaime neteikia pagrindo konstatuoti sutarties vykdymo kontrolės neefektyvumo, nepakankamo aiškumo. Kadangi nagrinėjamu atveju sutarties projekto neatskiriamose dalyse – techninėje užduotyje, pirkimo pasiūlyme yra pateikti paslaugų aprašymai, konkrečių paslaugų teikimo turinys,

etapai, kasacinis teismas padarė išvadą, kad šalių įsipareigojimai, jų vykdymo priežiūra nustatyta įtraukiant atitinkamas nuostatas tiesiogiai pirkimo sutartyje ir taip pat prie jos esančiuose prieduose. Taigi kasacinis teismas sutiko su bylą nagrinėjusių teismų išvada, jog pirkimo sutarties projekte yra įtvirtintas tinkamas sutarties vykdymo kontrolės mechanizmas.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinių sprendimų dalis, kuriomis atmestas ieškinio reikalavimas pripažinti pirkimo sąlygų kriterijų dėl tiekėjo patirties vertinimo neteisėtu ir šį kriterijų pripažino neteisėtu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-204-916/2020

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt